NAZ.
e III
I

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
LVIII
C
37
NAPOLI

LVIII
C
37

~~Q 145 9.~~

Digitized by Google

Digitized by Google

L.VIII
C
34

Digitized by Google

THEOPHILI SIGEFRIDI BAYERI, REGIOMONTANI,

DE

NUMIS ROMANIS IN AGRO PRVSSICO REPERTIS,

COMMENTARIVS

IN QVO TVM NVMI IPSI ILLVSTRANTVR, TVM ALIA EX ROMANA ET PRVSSICA ANTIQVITATE TRADVNTVR.

ACCEDIT EIVSDEM EPISTOLA AD V. C.

DE

THEOPHRASTI DELII PRÆSIDIS MONVMENTO.

LIPSIÆ,

APVD JOH. FRIDERICI GLEDITSCHII B. FIL.

M DCC XXII.

Digitized by Google

Digitized by Google

SVMMA CAPITA.

I. *Romani numi in agro noſtro non nuper ſunt amisſi, neque a Romana colonia, equitibus Marianis aut Herulis inuecti: peregrini numi per mercaturam & bella in multas regiones vulgantur.*

II. *Ante Neronis principatum mercatores Romani in Pruſſiam non venerunt: ſuccinum per Græcos cognouerunt, autore Plinio. per Corinthios an Tarentinos? quantum Corinthiis de rebus Prusſicis conſtiterit? Oſericta Mithridatis & Baſilea Pytheæ eſt Sembia noſtra. Pytheæ Guttones qui fuerint? Græci hæc litora non attigerunt. Veroſimilius eſt Plinium de Tarentinis eſſe locutum. Tarentinorum mercatura & luxus. Veneti non ab Pannonibus, ſed ab Illyriis æque ac Tarentini ſuccinum mercati. Plinius impugnatur. Poſterius Romani ſuccinum ex Pannonia petiuerunt ac denique ex Norico & Vindelico agro, ab Hermunduris: quibus viis Romam fuerit deuectum?*

III. *Vltra Albim Romana arma non proceſſerunt: natura & poſitus noſtræ terræ per Germanos ſunt cognita. Succinum rude perferebatur Romam. Qui artifices Romæ laborauerint ſuccinum? Nero ſuccina amauit. Munus gladiatorium Nero edidit, cuius omnis apparatus e ſuccino fuit. Plinius illuſtratur. Quis Julianus procurator fuerit? quo anno editum ſit munus? quo anno ſuccinum e Pruſſia ſit allatum ab equite Romano? Gleba ſuccini XIII. librarum. Quæ in theatro Neronis ſuccinea fuerint? Cur nulla eius monumenta muneris exſtent?*

IV. *Eo tempore primum Romana moneta Pruſſis innotuit. De numo Neronis apud nos inuento. Succinum quando Romano orbi deſierit inferri? Numquam poſtea reſtituta ſuccini mercatura. Nerigon Plinii quæ fuerit?*

V. *Ante Marianos equites in Pruſſia numi Romani fuerunt. Numus hoc docet Juliæ Mamææ in agro Galindico repertus. Is ager ante Marianos equites & diu poſtea ſolitudo fuit. Antiquisſimis temporibus numquis vſus pecuniæ Romanæ in Pruſſia fuit? Item in Germania? Inde in ceteras terras ſub Septentrione poſitas pecunia*

peruaſit. Boruſſi, ſi non pretii, ſaltem curioſitatis amore, vt hoſpitale munus, Romanos numos acceperunt.

VI. Tanta copia numorum Antoninianorum debetur expeditioni Sarmaticæ. Cum quibus gentibus bellum ſit geſtum? Peucini qui? Antoninorum numi in Polonia & Curonia. De Criſpinæ numo. CPlitani numi per Alanorum cum Byzantiis bella ad nos peruenere. Græci mercaturas ſuccini poſterioribus temporibus non exercuerunt. Laonicus Chalcocondylas reſtitutus. Perſæ, Syri, Arabes ſuccino noſtro numquam ſunt vſi. Ambra quid? Eccardi coniectura expenſa. An Sini ſuccinum noſtrum cognoſcant? De numo ſcutellato. De Byzantiis numis. Eorum in Pruſſia nullus vmquam vſus fuit. Hartknochus & Georg. Daniel Seyler confutantur. Byzantii in Germania num noti fuerint? Locus ex Conſuetudinibus Ordinis expenſus.

VII. Quis vſus Romanorum numorum in Pruſſia fuerit? In tumulis conditi. Vt apud Romanos, Turcas, Gothos, Francos. Supellectilia a Germanis & Pruſſis condita in monumentis. Reticulum Pogiæ. Aurum in Elbingenſi vrna. Vnio ſuccineus in vrna Lilienthalii. Monumentum Stablacanum illuſtratur. Monumentum Coſarcenſe. Quamdiu modus ille ſepeliendi in Pruſſia ſuperfuerit? Superſtitio in Saxonia diu, in Curonia adhuc ſuperſtes. Coronæ ſepulchrales. Numi plures in agro, quam in vrnis reperiuntur. Quomodo id acciderit? Coniectura Friderici Vilelmi M. Electoris. Cur Pruſſi pecuniam contumularint? An in ſacros lucos iſti numi fuerint abiecti?

VIII. Qui numos huiusmodi collegerint aut memorarint? Caſpar Schuzius. Matthaeus Prætorius. Andreas Hedio. Godofredus Villamouius. Jo. Reyher. Georgius Andreas Heluingus. Renaldus Perbantus. Jo. Ridelius. Philippus Jacobus Hartmannus. De eius antiquitatibus Pruſſicis. Dauid Blæſingus.

IX. Numi, quos inuentos aut vidi aut ipſe poſſideo. Domitiani. Antonini Philoſophi. Fauſtinæ vtriusque. Commodi. Criſpinæ. Gordiani III. Philippi filii. Gallieni. Aureliani. Seuerinæ. Claudii Gothici. Conſtantii & Valentis.

DE

DE
NUMIS ROMANIS
IN
AGRO PRUSSICO
REPERTIS.

CAPUT PRIMUM.

NOn eſt veroſimile, Romanos numos, quos in agro noſtro reperimus, amiſſos temere fuiſſe, inde ab eo tempore, cum majores noſtri ceterarum aemulatione gentium, veterem aeruginem in theſauros inferre inſtituerent. Nam ſero apud nos haec Romanae antiquitatis pars ſtudia & ora hominum in ſe conuertit, patrum denique noſtrorum memoria. Numi autem Romani jam antea diuerſiſſimis locis & alicubi altius ſub terra, nonnumquam haud procul a buſtis & in vrnis denique inuenti ſunt. Quod aliter erat futurum, ſi ab annis quinquaginta, quibus his antiquitatis ſtudiis, aut a ducentis omnino, quibus ſuus omnibus litteris honos eſt apud nos habitus, abiecti ſiue amiſſi eſſent. An a Romanis, ab Herulis, a Germanis veteribus aut Marianorum ſigna & veſtigia ſecutis, ac, a quibus denique maiores noſtri acceperint, nemo ad hoc vsque tempus magnopere quæſiuit. Haud aeque tantam patriarum rerum incuriam fero, præſertim cum ad veterum lucem monumentorum nihil eiusmodi omitti & negligentius tractari conueniat.

Vix in mentem mihi venit, Romanam coloniam in has terras commigraſſe. Non inuideo commentum Polonis auctoribus, multo autem magis miror, Alberto Coialouitio vni omnium ſagaciſ-

Digitized by Google

gaciſſimo ſcriptori probari. Habent vtique iſtius conditores coloniae, aliquanto plura in ſpeciem argumenta, quam, qui poſt Albertum Stadenſem & Gobelinum Perſonam ex Alexandri militibus profectos aliquos in Pruſſia conſediſſe prodiderunt: aeque vana perſuaſione, quam cum Otofridus Francis & Vitechindus Corbeienſis Saxonibus huius laudem originis vindicarent. Sed cum poſt bellum a Caeſare geſtum Romanos huc in exilium progreſſos dicunt, adjuuandi paullulum ſunt ex Appiano, vt ſciant, poſt victoriam Auguſti in campis Philippicis, partem nobilitatis, quae Brutum ſecuta fuerat, in Traciam, ſociam gentem, aufugiſſe, inde proditos per Raſcum, vlteriora petere maluiſſe. Enim uero non modo, qui talia referat, ſed etiam, qui operoſe confutet, indigne antiquitatis verecundiam pudoremque habere videtur.

Cum Mariani in Pruſſiam venirent, omnis Romanorum vſus numorum in Germania dudum defierat: & multo antiquiores numi inueniuntur, quam vt Herulis in Italia obueniſſe indeque ab illis in has terras perlatos veroſimile ſit, dum interim illorum numos temporum non aeque hic inueniri meminimus. Aliquanto congruentius veritati Mathias Praetorius in antiquitatum Pruſſicarum vaſto opere MS. cenſuit, ab expeditione quadam Romana numos hos repetendos eſſe. Secundum quam ſententiam veroſimillimum mihi videtur ab Romanis & Teutonis negotiatoribus perferri ad nos potuiſſe.

Quem enim latet, per militiam & mercaturam peregrinos mores & vſus vulgari? Velleius Paterculus memoriæ prodidit, ſic vniuerſam Pannoniam non diſciplinae tantum modo, ſed linguae quoque Romanae notitiam, denique litteras accepiſſe: & Julius Caeſar, Belgas tanto longius a cultu & humanitate Romanorum abfuiſſe, quanto minus a mercatoribus adirentur. Arrianus autem, vel quisquis peripli maris Erythraei auctor fuit, etiam in India Graecam pecuniam per Macedonum inuaſionum atque Alexandrinas mercaturas receptam eſſe tradidit, ἀφ᾽ οὗ, inquit, *μέχρι νῦν ἐν Βαρυγάζοις παλαιαὶ προχωροῦσι δράχμαι, γράμμασιν Ἑλληνικοῖς.* Quem locum Salmaſius ad Plinium ita explicat, vt numos non inuentos (quod veteris interpretis verſio ſonat) ſed in communi ciuium uſu adhibitos eſſe intelligamus. Ac ne quis putet, loqui eum tantummodo de Appollodoti & Menandri, Graecorum hominum, qui in India regnarunt, numis, rurſum idem inter merces Indicas

cas numerat, *δηνάριον χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν, ἔχον ἀλλαγὴν καὶ ἐπι κέρδειάν τινα πρὸς τὸ ἐντόπιον νόμισμα.* Quae autem commutatio numorum Graecorum Indicorumque eſſe potuit, niſi Graecis auri argentique Indici pretio, Indis Graecorum numorum forma vſuque captis. Inuenti ſunt vtique in India numi, quos ante bis mille annos in vrna fuiſſe conditos Brachmanes iudicarunt. Ex Cuperi quadam ad Lacroſium epiſtola A. clↄ Ↄccxvi. Id. Sextilibus ſcripta cognoui, Nicolaum Vitſenium illuſtraturum iſtos numos fuiſſe. Sed iſtis doctiſſimi Conſulis commentariis miſere ad hunc diem caremus.

Hinc paſſim in iis regionibus, in quibus Romani mercatores aut milites aliquando ſunt verſati, numi effodiuntur, vt in Pannonia, Dacia, Germania, Britannia, Graecia, Hiſpania. Numis in Syria repertis Joannes Valens plurimum eſt vſus. Cuiusmodi iam Jacobus de Vitriaco, haud procul Caeſarea in fundamentis Caſtri peregrinorum inuentos prodidit, *ignota*, vt ait, *modernis moneta.* In Aegypto defoſſos Paulus Lucas non ita pridem memoriae mandauit. Marcus Velſerus in rebus Auguſtæ Vindelicorum illuſtrandis maxime fiſus eſt numis in agro Rhaetico, Norico & Vindelico inuentis. Haud procul Oenoponte effoſſus eſt ante annos admodum triginta aut amplius. Otho aeneus maximi moduli, inſcriptus ita vt ille, in quo Cauinii fraus propemodum deprehenſa eſt a Chifletiis: IMP. OTHO. CAESAR. AVG. TRIPOT. & in auerſa, in qua Otho cum tribuno & tribus militibus SECVRITAS. P. R. S. C. Qui numus adhuc in cimelio Hartmanniano, inter praecipua noſtrae vrbis memorando, exſtat, ſaepe a me viſus. Nihil in eo Patauinae fraudis, aut novitatis alicuius adparet, etiam diligentiſſime contemplanti. Seruatus mirifice, parum aeruginis, ſed antiquae, habet. Hartmanni coniectura eſt, a legionibus Pannonicis Oenopontem forte fuiſſe perlatum. Commentarius eius in hunc numum praeſtans ſane & dignior luce Chifletianis coniectaneis. Jacobus Andreas Schottus quidem, deſideratiſſimus noſtrae amicitiae ſenex, nonnulla fraudis veſtigia in eo numo notare ſibi eſt viſus, ſed in his nimis acutum vidit.

CAPVT SECVNDVM.

TAmetſi igitur inclinet animus, vt credam, per mercaturas illatos numos Romanos eſſe, tamen mercatores Romani, an Teutoni ſecum aſportarint, haud quaquam liquido iudicauerim.

 Ma-

Magis conſtat, ante Neronis principatum neminem Romanum in has terras ingreſſum, ab eo autem tempore commercia ſuccini per Germanos Pannonasque habita, eosdem denique Romanis numis vſos eſſe. A Græcis primum eius gemmae notitiam Romanos accepiſſe, Plinius ſcribit. Quos ille vero Graecos, Corinthios an Tarentinos memoret, quaeri poteſt. Gentem noſtram & ſuccinum in Graecia iam ante Perſicum bellum cognita fuiſſe, manifeſtum eſt; quantis autem rurſum obſcurata fabulis fuerint, Plinium legentes non latebit. Cum Philoxenus, Nicander, Euripides, Apollonius Rhodius ad Padum Electridas inſulas & ſuccini originem, Padum autem ipſum Aeſchylus rurſum in Hiſpania collocat, poetarum commentis tam multiplicem errorem condonemus. At Theophraſtus, Zenothemis, Metrodorus, & quod mireris, re a Romanis, ut erat, cognita, Xenocrates eadem, indignante Plinio, ſomniarunt. Quæ tamen minime argumento ſunt, in Graecia ſuccini vſum iis temporibus nullum fuiſſe, cum Herodotus tanto tempore illis antiquior, multo veriora prodidit. Vera enim falſis haudquaquam miſcens, obſcura quidem, ſed probabili narratione in Thalia contentus fuit. Pytheas Maſſilienſis in hiſtoria Thules quoque diſerte omnia habet, mendaciſſimus quidem Straboni iudicatus, ſed ignaro earum rerum, quas Pytheas veriſſime prodidit. Itaque Timaeus, Niceas & Mithridates Eupator merito aut ſecuti eum aut eiſdem auctoribus vſi ſunt. Philemon etiam in ſcenam produxit veram ſententiam, ſi is, quem Plinius citat, Menandri aequalis fuit. Tradit autem Philemon, in Scythia erui duobus locis, Niceas, in Germanorum littora eiici, Mithridates, in inſulam Oſerictam cedri genere, hoc eſt, abietibus ſyluoſam, vnde in petras ſuccinum fluat. Si quis hanc Sembiam Oſerictam dictam putet, erroris haud facile coargui poſſit, praeſertim ſi Diodori Siculi Baſileam obiectet. Graeci igitur Baſileam, Germani *Oſerictam*, veluti *orientale* aut *Aeſtiorum regnum* Celtica lingua dicas, ob eam cauſſam cognominarunt, quod ad Sueonum Sinlonumque exemplum, regis imperio, inter tantam vicinorum libertatem, adſtrictiori, maiores noſtri vterentur. Aeſtios ipſos credibile eſt, *Abalum* vocaſſe. Xenophonti Lampſaceno cum Diodoro conuenit, ſed Pythias Timaeusque Baſileam & Baltiam videntur confudiſſe. Pythias vtique Baſileam & Abalum diſtinguit. *Pytheas*, inquit Plinius, *Guttonibus Germaniae genti accoli aeſtuarium*

occa-

oceani Mentonomon nomine, ſpatio ſtadiorum ſex millium; ab hoc diei nauigatione inſulam abeſſe Abalum. Illic vere fluctibus aduehi & eſſe concreti maris purgamentum: incolas ad ignem vti eo, proximiſque Teutonis vendere. Ex eo loco aliqui hariolati ſunt, Gottones in Pruſſia aliquando ſedes habuiſſe. Atqui falſo, nulla idonea auctoritate. Aliqui inſuper Gothos & Gottones perperam confundunt, ita ambiguo licentique errore, tamquam in noſtris rebus nihil turpe ſit comminiſci. Gottones Pytheas eodem, quo Tacitus loco in Pomerania & Caſſubia poſuit. Diei nauigatio Lacu ſalubri ſiue Aeſtio fiebat, cum etiam hodie tantilli temporis curſus ſecundo vento eſt. Ab eius autem occidentali ripa, intra Germaniam omne littus Sueuici maris Mentonomon a Graecis nuncupatum fuit. Spatium autem a Viſtulae oſtiis, quae ſalutarem lacum influunt, vsque ad fines Cimbricos admodum congruit cum Pitheae rationibus. Nam ſtadia ſexies mille efficiunt ter millies & ſexcenties mille pedes Graecos, qui ſecundum accuratas Eduarti Bernardi rationes, aeſtimatis tot veterum molibus, tot auctorum ſententiis cum Anglicis pedibus conuenientes, pedibus ter millies trecenties, ſepties & ſeptuagies mille centum & vndecim Pariſinis aequantur; itaque milliaria Germanica centum ſeptem & quadraginta, aut pauxillo admodum plus, nobis dabunt. Quanto ſpatio littus Sueuicum inde ab Aeſtio lacu ad Cimbros propemodum accurate porrigitur.

Poſſis ſuſpicari Maſſilienſes Gaditano euectos freto, littora ſeptentrionis obiiſſe, vnde fiducia fuerit Marciano ſuos περίπλυς edendi. Satis animi Alexandrinis & reliquis Graecis fuit, vt, Dionyſio Periegeta teſte, mare Erythraeum emenſi ad Gangem usque ferrentur. Enimuero ſi rationem nauticae veterum ſcientiae ineamus, perſuaderi mihi non patior, Graecos antiquiſſimis temporibus euectos in hoc mare fuiſſe. Polybius, vt erat vir admirabili rerum vſu & ſcientia, in Megalopolitana hiſtoria liquido commonſtrauit, quam id fieri iſtis temporibus nequiuerit. Idem multo tempore poſt Marcianus Heracleota & Agathemeres confirmant. Quae autem Pitheas & Herodotus & ceteri de his gentibus habuere, vicinis barbaris accepta tulerunt & poſtea Romanis expeditionibus. Marcianus & in primis Cl. Ptolemaeus plurima ab his mutuo ſumpſerunt, vt hic ἐν πρώτῃ ὑφηγήσει non diſſimulat. Itaque hactenus Plinio aſſentior, non ab his littoribus, ſed ab Venetis Graecos ſuccinum petiiſſe.

Lib. 3. 158.

 Vt

Vt ad Plinium prorſus redeam, non Corinthios, nec alios Graecos, ſed Tarentinos credo ab eo prodi ſuccinorum commercia vſumque Romae vulgaſſe. Homo videlicet Romanus cum Graecos nominat, Tarentinum aut Bruttium aut ex magna Graecia aliquem ſignificabat. Praeſertim, cum non, qui per orbem terrarum, ſed, qui per Italiam ſuccina vulgauerint, quaerit. Tarentus ad omnem mercatum opportune poſita, tum caput Lucaniae, Apuliae Calabriaeque, maximam luxuriam contraxerat, non tam Graecorum, vnde erat orta, exemplo, quam rerum humanarum lege, qua ab opibus magnis ad affluentiam rerum omnium iter, inde ad luxuriam praecipitium eſt. Theopompo in Philippicis & Clearcho Solenſi in vitis proditum referimus, Tarentinos dicere ſolitos, cum aliae gentes induſtria ac laboribus vitam inſtruant, ſe inſtructa inter maximas voluptates perfrui: eosdem primos cutem raſiſſe, conuiuia pergraecando perpetua duxiſſe, pictis pellucidisque veſtibus vſos, qualibus Semus Delius in Paeanibus ithyphallos inter ludorum obſcoenitatem indutos fuiſſe tradidit. Strabo denique plures feſtos dies Tarenti agitatos prodit, quam quot diebus anni tempus deſcribitur. Idem portum Tarentinum nobis pingit. Polybius autem in excerptis Megalopolitanae hiſtoriae Tarentinam vrbem ſic poſitam oſtendit, vt Italia inferior & magna Graecia communi hoc portu vterentur, ad Adriatici, Inferi & Jonii maris commercia, ſolique Crotoniatae neſcio quid portus haberent, ex quo tamen maximae huius vrbis opes proueniſſent. Eo ſic auctae res Tarentinae fuerunt, vt Graeci & reliqui mercatores toto Italico littore nullum portum peterent, quin etiam in hoc excenſum facerent. Tarentinos etiam in Iſtriam & Illyricum vsque mercaturas excercuiſſe Flori teſtimonio conſtat. Itaque veroſimile eſt, ſuccinum quoque ab Illyriis petitum, in domeſticum luxum vertiſſe, inde in alios populos Italiae vulgaſſe.

Inde adeo & Romani acceperunt. Neque enim Plinio parum memori eorum, quae ſemel memoriae mandauit, credo, Romanos a Venetis primum ſuccina cognouiſſe, aut Venetos a Pannonibus. Etenim Veneti bello Liguſtico, annis fere quinquaginta poſt Tarentinos petiti ſunt; in Iſtrios & Illyrios etiam aliquot annis ſerius itum eſt. Pervulgari interim ſuccinum per Tarentinos, vt in reliqua Italia, ita Romae etiam vel maxime potuit. Pannones autem coniuncti Venetis numquam fuere, Iſtriis & Illyriis

inter

inter vtroſque mediis. Appianus Allexandrinus in Illyricis, terminos gentis deſcripſit, vt ante bellum Illyricum fuere: a Macedonia & Thraciae montibus ad Alpium obiecta iuga iuxta littus Ionium coluiſſe, ſtadiis mille & ducentis, ſeu quinque dierum itinere; ad Iſtrum autem & Pannonas maiorem amplitudinem fuiſſe. Ad Arſiam Iſtrii, cognata gens, Illyrios excipiebant vsque ad Venetos diffuſi omni reliquo littore. Claudius Ptolemaeus Pannoniam ab occaſu ſolis Cetio & minima parte Caruancae montis, a meridie Iſtria & Illyrico finit Sic Strabo, ſic veteres omnes, ſic ipſe Plinius, Alpium iugis a ſeptentrione ad meridiem per medium Illyricum verſis Pannoniam includi ſcribens. Nullum igitur Venetis Pannonibusque commercium, cum Illyrii Iſtriique iſtis propiores ſiti, &, ſi libuiſſet Venetis per Alpicas gentes Carnutum petere, ſub Alpibus Germani eſſent, a quibus commodius ſuccinum acciperent, quippe & inde Pannonibus petentibus, vt Plinius memoravit. Imo cum Plinius ſcribit, Venetos proximos Pannoniis ſuccinum circa mare Adriaticum accipere, non animadvertit, ambigue ſe loqui. Pannones ad mare non colebant, ſed Illyrios Iſtriosque veterum aliqui cum Pannonibus confundebant, credo poſt tumultum Gallicum & cum Gallis per Dacos in Iſtria Illiricoque, teſte Strabone, deletis, in vacuas regiones Pannones ſuccederent coloni. Acciſi quidem poſtea & intercepti paullatim Illiricae gentis fines, cum ad Patauium vsque ante Antenorem colerent, profectis ab Illyrico agro Henetis in haec loca, quae adhuc tenent. Attamen etiam poſt Plinium inter Venetos Pannonesque ſatis longo intervallo ab Geographis Iſtrii collocabantur.

Mihi probabile eſt, ab Iſtriis fortaſſe Venetos, certe Romanos, (cum a Tarentinis, vt dixi, aliquot annis ante cognouerant) ſuccina accepiſſe Iſtrii a Carnuto Pannonum habuere, cum a Germanis interiacentium populorum ſpatiis impedirentur. Pannoniam Romani, teſte Plinio, ob ſuccini commercia, quae cum Illyriis exercebant, maxime in poteſtatem ſuam redigere cupiuerunt. Inde quomodo auectum ſit in Italiam ſuccinum, liquido tenemus. Pythiae etiam temporibus Pannones a Germanis accipiebant. Plinii aetate ex Germanis Vindelici & Norici Carnutum aſportabant. Videlicet victa hac Germaniae parte & colonia Auguſta condita. Auguſtam ex tota Germania, praeſertim ex Hermunduris mercandi cauſſa itum eſt, Cornelio Tacito referente. Ab Hermunduris Gotto-

Gottones haud procul aberant. Carnutum autem emporium erat Pannoniae, proximum Norici, Velleio Paterculo, harum regionum vel in primis gnaro. Fuit enim in exercitu Tiberii. Inde quomodo in Iſtriam Illyricumque ſit deuectum curribus aut nauiculis, Strabo docet in deſcriptione Segeſticae, ex quo etiam colligas, Aquileia trans Ocram in Vindelicos & breuius iter & haud minus frequens illo tempore fuiſſe. Illyricorum portuum, credo & Liburnicarum nauium opportunitate Romani vſi ſunt, ne per Alpium iuga & ſaltus maiori vtique ſumtu aduehereut Romam. Mari infero non poterant, quod longius abeſſet.

CAPUT TERTIUM.

AD haec vsque tempora nihil Romanae pecuniae in Pruſſiam potuit perferri, quippe cum inter Noricos, Pannonios & hanc gentem multarum terrarum ſpatia, nullus mutuus, niſi per finitimos, vſus intereſſet. In interiorem Germaniam mercatura Romana ſerius penetravit. Claudii Druſi expeditio poſtrema Cattos aperuit & Cheruſcos, Dione omnia quam diligentiſſime enarrante. Albim traiecturus prodigio abſterritus eſt. Hic τρόπαια Δρούσου a Claudio Ptolemaeo ponuntur, hic finis Romanarum expeditionum. Vltra Albim Straboni ignota prorſus dicuntur omnia, cum ad orientem ante id tempus παράπλους eſſet litore Sueuico factus nullus. Germanicus Caeſar ne quidem vltra Viſurgim longe proceſſit. Trans Viadrum nulla Romanorum arma ſunt viſa. Idcirco Philip. Jacobus Hartmannus vehementer fallitur, cum a militibus Romanis in haec loca numos eſſe allatos, in Antiquitatibus rerum Pruſſicarum, probare conniſus eſt.

Dicat quisquam, vnde ad Romanos tot gentium vltra Albim cognitio peruenerit? Nempe Germanis aut captiuis aut transfugis, aut alioqui inter Romanos verſantibus creditum eſt, quicquid vltra erat, vt ipſi acceperant, referentibus: Sueonas ſecus Sueuicum mare colere, vlterius ſeptentrionalem oceanum eſſe, ibi extremum cadentis iam ſolis fulgorem in ortus edurare adeo clarum, vt ſidera hebetet, * Sueonas a regibus imperari & ſegnitiae (vt ipſi feroces interpretabantur) hoc eſt, paci deditos eſſe. Id cum verum fuiſſe, aliunde comperimus, fidem iisdem auctoribus habemus de proxi-

* Id adeo verum eſſe ex numo Caroli XI. & ex Speculo Regio, Norvegico ſcripto apud Arngrimum Jonam in ſpecimine Islandiae hiſtorico p. III.

miori

Digitized by Google

miori Aeſtiorum littore narrantibus. Juxta Sueonas Sitones (nos Lappones vocamus) tum Peucini, Fennique colebant. Fenni vtique iisdem quibus hodie locis. Abſurdum eſt, ab aliquibus Fennos in Pruſſia collocari. Aeſtii mea ſententia, lati dextero littori Sueuici (vt Tacitus dicebat) maris praetendebantur, a Pomerania ad Curoniam vsque,aut Eſthoniam quoque,quae vetus nomen fortaſſis ſervaverit. Gentes multas vno & eodem Aeſtiorum cognomine Cornelius prodidit. Lacum hunc ſalutarem ab Aeſtiis paludem Aeſtiam Pomponius Mela vocat. *Palus*,(inquit Voſſius) *eſt illa, in qua ſuccinum colligitur & olim & nunc notiſſima.* In quo errore nemo vmquam Romanus fuit. E mari ſuccinum eiici tradunt ad vnum omnes.

Gleſſariam, Auſtraniam & Burchanam Romani tenuerunt aliquando, ſed, vt ex Germanici Caeſaris nauigatione coargui poteſt, longe ab noſtro littore diſtantes, totius Cimbriae Germaniaeque interiectu. Apud nos interim nullo ſuccinum vſu, niſi arſiſſet, rude legebatur & informe ad finitimos Germanos perferebatur, Cornelio gnariſſimo earum rerum auctore. In prouinciis autem Germanicis aeque ſuccinarii negotiatores fuiſſe videntur, quam in Belgio cretarii, alii alibi. Sed quibus finibus ſe continuerint, & vtrum ante Neronem in haec loca penetrauerint, quia nuſpiam vel ad ſuſpicandum, quid verum ſit, quidque non ſit, obuenit, non poſſum explicare.

Fuerunt ſine dubio & Romae, inter tot opificum collegia, etiam, qui ſuccinum laborarent, artifices. Ac fortaſſis ad collegium vaſculariorum aut aurificum aggregati fuerunt. Vaſcularios argentarios inuenio apud Scaeuolam, aeris Corinthiaci in veteri inſcriptione in via Flaminia.

VENERI
COLL. VASCVLARIOR.
SIG. CORINTHIVM.
D. D.

Apuleius inter vaſa aurea & argentea menſam diuitem ſuccino inſtruit: *argentum alibi clarum & aurum fulgurans & ſuccinum mire cauatum in lapides, vt bibas.* Ariſtides in Romam, praedicat in vrbe omnia confluxiſſe ναυτιλίας, ἐμπορίας, μετάλλων κάθαρσιν, τέ-

χνας,

χνας, ὁπόσαι εἰσί τε καὶ γεγένηνται. Sed non tantum vaſa, verum etiam maioris artificii res e ſuccino fiebant, vt niſi cum glyptices ſculptori aeque artis ſumma doctrina, fruſtra tentatae eſſent. Si quam naturae operam & artem oſtentaret ſuccinum, ſine artificis ingenio & induſtria placebat, vt nunc fit. Martialis apem, viperam & formicam ſuccinea inductas gutta, culices & lacertas Plinius laudat. Hic quoque memoriae prodidit, fulvo ſuccino maius, quam cereo, aut albo pretium fuiſſe, mulieres Transpadanas monilium vice vſas, alligaſſe quoque infantibus, nouaculis Romanos ſuccineis vſos, humanas denique effigies in ſuccino effictas viuorum hominum pretium ſuperaſſe. Hi mores Romani fuerunt, hoc ſuccino pretium.

Pretium gemmae Domitius Nero maxime auxit. Ab eo tempore Romae magis cognita, maioris facta eſt. Sabinae Poppaeae, cuius amore tam vehementer flagrauit, crines, in quodam carmine ſuccina,'an ſuccineos? nuncupauit. Exinde *is colos matronis*, vt ait Plinius, *expeti coepit*. Sed haec poſtea aliquanto fuerunt, quam in ludicrorum oſtentatione viſum fuerat ſuccinum. Nam cum Romae in ludis beſtiae ignotae aliaque rara ac numquam in vrbe viſa producerentur, Neroni in animum adeo venit, ſuccinea omnia exhibere. Erat Nero tam peruerſa gloriae cupiditate, vt, quidquid incredibile, ignotum, abditum, aut ex eorum eſſet genere, quae fieri non poſſent, ea maxime peteret & vulgaret. Audita vox eius eſt, paullo ante exitum, cum organa hydraulica noui ac ignoti operis in domo illa aurea recens poſita contemplaretur, adfirmantis, ſe iſthaec in theatra prolaturum. Julianus igitur curator eius, equitem Romanum, in haec loca miſit, qui ſuccini ingentem copiam referret. Dignus eſt locus Plinii, vt penitius conſideretur. Julianum,(quae licentia eſſe ſolet, omnia ad nota aliunde nomina trahentium) credat fortaſſis quiſpiam, eum eſſe, quem cum Aſprenate Romanum Cos. ad A. V. C. Ↄↄ CCXCI ſiue Chriſtianum XXXV. ſub primo C. Caligulae anno Idatiani & Anonymi Faſti, Proſper, Caſſiodorus, Dio, Frontinus ponunt, quorum poſtremi M. Aquilium cognominarunt. Panuinii errorem hoc quoque & proximo anno Coss. turbantis Norifius in epiſtola Conſulari gnauiter conuicit. Enimvero ex Dione conſtat, Julianum illum a Tiberio deſignatum Cos. iam dudum ante rem publicam attigiſſe. Iis autem, qui rempublicam adminiſtraſſent, curationes rerum domus Auguſtae non committebantur. Teſtis eſt Cornelius Tacitus, Melam a petitione honorum

Digitized by Google

norum abſtinuiſſe,quod & ambitioſius crederet priuatum Conſularibus viris praeferri & acquirendae pecuniae breuius iter teneret per procurationes adminiſtrandis principis negotiis. Reliqui ſunt Claudius Julianus & Julianus Tertius a Tacito memorati, ſi neceſſe eſt, aliquem eſſe eorum, quorum nomina aliis rebus geſtis quoque conſeruantur. Ille a Cornelio Tacito ita deſcriptus eſt, vt alterum haud inuiti omittamus. Vix enim credibile eſt,nos in eo verum nomen non tenere. Poſt procurationem huius muneris Miſenenſi claſſi praefuit ante Lucilium Baſſum,amotus deinde a Vitellio ad domeſticum miniſterium. Praefectus idem gladiatoribus laſcivia ſocordiaque gladiatoris plus,quam ducis animo,ingenio Neronis moribus conuenientiſſimo. A Vitellio ad claſſiarios Miſenenſes mitigandos cum manu gladiatorum & cohorte vrbana miſſus, haud magna cunctatione ad Veſpaſianum & ipſe deficiens, gladiatores ſecum traxit, Tarracinamque Miſenenſibus adiuuantibus occupatam inſedit. Illa iterum per ſocordiam & laſciuiam amiſſa, verberibus laceratus, Vitellio inſpectante trucidatus eſt. Quae antea vita Juliano fuerit, non conſtat, niſi dedecus ex morte & infamis miniſterio principis arguas. Illum adeo Julianum Claudia gente, eadem qua Nero, (niſi ex plebeia fuit, nam Nerones patricii erant) curatorem huius muneris fuiſſe, nunc multo magis contendo, cum video, Lipſium in eandem mecum ſententiam conuenire. Procuratores autem mandata Caeſarum ordinabant ea, quorum curam accepiſſent extra ordinem, idque ad Pomponii opinionem coarguendam,cenſentis, *vnius rei mandatum ſuſcipientem, procuratorem non eſſe*, aeque firmiter valet, quam Vlpiani auctoritas, cui aliter viſum eſt. Igitur ſingulis ludis alium procuratorem (vt Patrobium libertum teſte Xiphilino, gladiatorio Neronis muneri Neapoli edito) ſaepe etiam vno plures datos inuenio. Nam cum poſt Atilii theatrum collapſum, non amplius ad ſtipem mercedemque parandum, aut omnino a priuato munera ederentur gladiatoria, tanto maiores opes a principibus profundebantur. Atque cum ideo per mille artes procuratorum ingenium ad accumulandas diuitias ſe exerceret, magna res erat, procurare munera.

Quo tempore Nero gladiatorium hoc munus ediderit, quaero, vt ex eo intelligam, quando Romanus eques in haec loca venerit. Tranquillus Suetonius: *ſpectaculorum*, inquit, *quatuor genera edidit. Juuenales, circenſes, ſcenicos ludos, gladiatorium munus*,

tamquam nullum aliud exhibuerit. Econtrario Cornelius diſerte memorat, bis edita munera. Primum per indignationem & transcurſum attingit, alterum non multo diligentius. Satis tamen adparet, primum munus Suetonio notari. Nam molem amphitheatri apud Campum Martis conſtruxiſſe Neronem firmiſſimis fundamentis & trabibus, Tacitus ſcribit. Suetonius autem confirmat, in Campo Martio ligneum amphitheatrum intra anni ſpatium ab Nerone conditum ac neminem, ne noxium quidem in eo occiſum fuiſſe. Altero autem ſpectaculo foeminae illuſtres ac ſenatores ſine miſſione dimicarunt. Par vtrique muneri magnificentia, ſed priori magis illa ex ſuccino ornamenta conueniunt, praeſertim in ligneo amphitheatro. Theatra primum paupertatis cauſſa, nulla, niſi ciuium corona, cui inter ludos ne licuit quidem ſedere: inde ſubitaria quidem ſunt facta, ſed diſciplinae cauſſa, ne quis locus ad quotidianam deſidiam eſſet. Quippe cum cenſores pro reliqua ſeueritate ſua gradus ac ſedilia diſturbarent, vt Tertullianus in Spectaculis tradit & Vitruuius quoque confirmat. Firmum & manſurum primus condidit Pompeius. Id ille tamen parſimoniae cauſſa, ne frequenti conſtructione tanti operis priuata & publica pecunia exhauriretur. At Nero ligneum fecit, vt tanto plus profunderet. Igitur de anno conſtat. Nerone ſecundum & L. Calpurnio Coſſ. nihil aliud actitatum. Hi Coſſ. erant A. V. C. Iɔccc x. ſecundum Anonymos, Idatianos, Proſperi & Capitolinos faſtos. In eundem annum Suetonius videtur coniicere venationes, vt tanto magis cum Plinio concordet. Ex quo conficitur, ſub ipſum initium principatus, aut proximo anno, Claudio Nerone & L. Antiſtio Vetere Coſſ. equitem Romanum in Pruſſos eſſe profectum ſuccini cauſſa. Eques fortaſſis negotiator, quales plurimi erant etiam integra republica, aut, & ipſe Neronis curator. Profectio tanto maiori compendio fiebat, quod magnum in Germania Neronis nomen ſemper fuit; Hermunduri fida Romanis, Gottones autem pacis amantiſſima natio erat.

Quanto pondere ſuccina allata ſint, Solinus videri voluit comperiſſe, loco Plinii negligenter expenſo. *Tredecim*, inquit, *millia librarum.* Plinius dixerat: *maximum pondus glebae attulit XIII. librarum.* Hoc congruentius vero, illud ſine idonea auctoritate. Ingens pondus vnius glebae, etiam noſtris rationibus. Jam, quanta ſuccini copia reliqua fuerit, ex inſtrumentis, quae

ſuc-

ſuccinea fuere, coniecturam nos ducere Plinius ſinit. *Tanta*, inquit, *copia inuecta, vt retia arcendis feris podium protegentia ſuccinis notarentur, arma vero & libitina, totusque vnius diei apparatus eſſet e ſuccino.* Primum omnium conſtat, podium in amphitheatris fuiſſe circum harenam ductum, vt gradus de quibus ſpectabant, ſecuri a beſtiarum inſultibus eſſent. Poſt ſubſtructionem enim ſupra ſtereobata murus, vt ex Vitruuio intelligemus, exiguus ſurgebat, quem podium vocabant. Supra podium columnae & epiſtylia (vt Maeniana etiam in noſtrae vrbis aedificiis mediis, more Romano, ſed corrupto in peius) conſtructa erant. Satis alta harenam ſpectantibus, vt ex Vitruuii dimenſionibus tenemus. Quod, cum non eſſet ſatis aduerſus feras aliquas, retia ex ferro (δικτυωτὰ *clathra ferrea* Plinio) ſupra epiſtylia diſponebantur. T. Calpurnius etiam aurea facta a Carino cecinit in poſtrema ecloga:

Baltheus ex gemmis, ex illita porticus auro
Certatim radiant; nec non vbi finis arenae
Proxima marmoreo peragit ſpectacula muro,
Sternitur adiunctis ebur admirabile iuncis,
Et coit in rotulam, tereti qua lubricus axis
Impoſitos ſubita vertigine falleret vngues
Excuteretque feras. Auro quoque torta refulgent
Retia, quae totis in arenam dentibus exſtant
Dentibus aequatis: & erat, (mihi crede, Lycota,
Si qua fides) noſtro dens longior omnis aratro.

Scilicet in ſummis retibus ſpicula obuerſa harenae erant, vt, ſi qua beſtia, transmiſſa euripo, per ſtereobata, podium, columnas, epiſtylia, retia niteretur, interim a lictoribus magiſtratuum, qui inter primae caueae ſpectatores verſabantur, confoderetur, aut ipſa ſe fera ſupremis retium inſidiis configeret. Retia nodos oportet habeant, quibus ferrum firmetur & connectatur. Hi nodi ex ſuccino erant, credo enim apud Plinium rectius legi, *nodarentur*, ut Salmaſius etiam ſuſpicatur.

Haec in Spectaculo venationum, incertum, an & gladiatoribus congredientibus relicta fuerint. Arma ex ſuccino erant, quod confirmat meam ſententiam de tempore gladiatorii muneris. Adparet enim ſuccineis armis neminem foedatum fuiſſe. Primum autem munus ſine caede fuit. Digna ſenatoribus & ſequiori ſexu arma, quos aut nullis aut ferreis vtique non decebat appeti. Vidiſſes

diſſes igitur matronas ſuccineo ſcuto & gladio ictum inuicem excipientes & inferentes; myrmillonem aliquem, cui non triplex circum pectus aes, non galea, non totius corporis tegumen ex ferro, ſed ſuccino erat: inde ruere Threcem cum pelta & acinace ſuccineo. Samnis aliquis non in modum veterem auro & argento caelatum ſcutum, ſed ex ſuccino etiam criſtas ſiniſtrique cruris ocream gerebat. Retiarius tridentem eodem electro & retia fortaſſis ſimiliter nodata intentabat. Neſcio quid in laqueariis, (ſi qui fuerunt) ſuccineum eſſe potuerit, niſi forte pugio. At in andabatis & eſſedariis etiam equi & currus tali ornatu inſtruebantur.

Miraculo ſimilem profuſionem ſuccini! Nempe hoc Plinio quoque mirabile viſum. Credine poteſt ſandapilas ex ſuccino fuiſſe tot, quot eſſe in harena ſolebant pugnantes? Enimuero quid ſenatori, quid nobili matronae cum ſandapila? Conſtat enim ex Fulgentii ad Chalcidium libello, non niſi plebem & condemnatos ſandapila efferri fuiſſe ſolitos. Equitibus & ſenatoribus lectica pro feretro fuit, Martialis teſtimonio. Fortaſſis Plinius lecticam ad reliquum diei apparatum refert, niſi eodem libitinae cognomine, genus omne feretri complectatur. Dio Caſſius de inſidioſo Agrippinae naufragio ſcribens, non ex caueis feras emiſſas refert, ſed ex naui ita facta, vt ſolutis vinculis feras excuteret, inde ſe contraheret ipſa. Id videlicet neceſſe eſt, in hoc munere ac theatro viderit, alterum enim Nero edidit, matre iam interempta. Enimuero vaniſſimi hominis argutulas fictiones omnes haud hili facio. Credam magis, Dionis memoria eiuſmodi caueas in theatris factas eſſe ad Neronianae modum & exemplum nauis. Jam qui reliquus eius diei apparatus? Omnia videlicet quae ſpectarentur, ad apparatum pertinebant. Etiam, quae ante eum diem fierent. Vt Tertullianus in ſpectaculis: *Idem de apparatibus interpretabimur in ipſorum honorum ſuggeſtu deputandis, quod purpurae, quod faſciae, quod vittae, quod coronae, quod denique conciones & edicta & pultes quotidianae, ſine pompa diaboli non ſunt.* Magna in his varietas ſeruata Romae, vt Velleius de Julio tradidit, quinque eum triumphos, primum apparatu omni ex citro, alterum ex acantho, teſtudine denique, ebore & argento raſili ceteros egiſſe. Id nimirum Tranquillus dixit, *diuerſo quemque apparatu & inſtrumento egiſſe.* Haec in triumphis quae fuerint, ſcimus; in gladiatorio munere, quaerimus. Calpurnius in theatro Carini vidit baltheos & porticus auro ornatos.

Digitized by Google

tos. Neceſſe eſt, idem in ligneo Neronis theatro ex ſuccino fuiſſe ornamentum. Reliqua ſupellex, torques gladiatoria, vaſaque alia, quae in Commodi auctione ex auro, argento, ebore citroque compoſita Capitolinus in Pertinace memorat, hic ſuccinea erant. Venabula, ſpicula, ara in medio theatro, vela, tabulae, ſpoliaria, vncus, veſtes, ſuccino inſtructa ſuerint oportet. Tertullianus quoque flagella & virgas expedit & rudem & pileum in ſpectaculis praeſto habet. Haud ſcio, an etiam haec ex ſuccino fuerint. Vitruuius autem in cellis ſub gradibus vaſa aenea mathematica ratione ita a Corinthiis, Graecis reliquis, ac quibusdam Italiae regionibus collocata memorat, vt ἠχεῖα hoc eſt, ſonituum diſcrimina αὐτομάτ ederent & inter ſe vulgarent, theatrorum clamoribus commota. Romae, cum haec ſcriberet Vitruuius, nullum eiusmodi theatrum fuit, ſed praecepto eius obtemperaſſe architectos cenſeo. An & haec ex ſuccino fieri potuerunt? Mira hodie artificum noſtrae vrbis ſagacitas, & fuit ante aliquot annos multo maior in laborando ſuccino; ac neſcio, annon aeque ſuccino ἠχεῖα haec edi potuerint, quam fictilibus doliis, quibus Vitruuius ſcribit, laquearia fuiſſe diſtincta, ſi ſumptus ad aeneas campanas non ſufficeret. Cum autem ad augendum clamorem & tumultum theatri haec inuenta eſſent vaſa, in theatro Neronis ligneo id nemo requirat, quod, vt ait Vitruuius, *lignea theatra tabulationes habent complures, quas neceſſe eſt ſonare*, ſi ex artis praecepto theatra conſtructa ſint.

Mirum id quoque eſt, cum quinquennalium, decennalium, circenſium, reliquorum ludicrorum memoria in numis obſervata ſit a Panuinio, Vico, Occone, Biaeo, Erizone, Valente, Begero & nuper Montefalcone, neminem omnium antiquariorum aut numum aut lapidem tam excellentis muneris memoria inſignem reperiſſe. Nequaquam dubito, Senatum Romanum aboleuiſſe tam foedi ſpectaculi monumenta, cum ex ſuo ordine mulieresque pugnaſſent. Si Dionem integrum haberemus, vtpote nugarum curioſiſſimo obſervatori hoc quoque ludicrum explicatius deberemus. Cornelius grauior, Tranquillus negligentior fuit, quam, vt haec accurate narrarent. Plinio vni gratiam debemus maximam omnium. Quem cum explicaui pluribus, non poteſt hic labor, ſumptus nobis in patriarum honorem rerum, aliquem offendere, tamquam alienus ab hoc loco, niſi abhorrentem ab anti-

qui-

quitatum ſtudiis, & non intelligentem, quem fructum ex hoc labore capiamus.

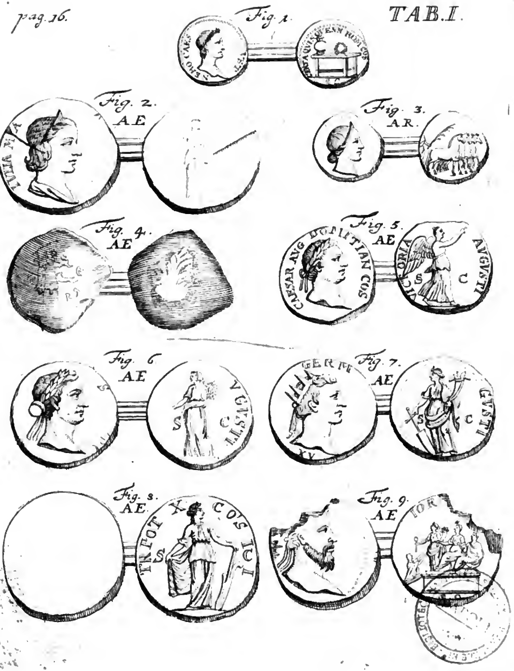
CAPVT QVARTVM.

ID igitur conſecuti ſumus, vt, cum conſtat, quo tempore munus a Nerone exhibitum ſit, ex eo intelligamus, quando in haec littora, Romanus eques venerit; ac cum explicauimus, quanta profuſio ſuccini in theatro fuerit, ex eo colligamus, quanto pretio conſtiterit, quantoque tempore a Romanis inter Aeſtios verſantibus in littore collectum ſit noſtro. Inuentus quoque Neronis numus & ad Hartmannum allatus eſt, quem videtis in TAB. I. Fig. I.

TAB. I. Fig. I.

NERO CAES.... VST. CERTA. QVINQVENN. ROM. CON. S. C. paullo igitur diuerſus ab eo numo, quem L. Beger & Sebaſtianus Erizo exhibent. Vrceus, credo, is eſt, qui oleum ſeruat. Nam, Dione teſte, oleum inter ſenatores & equites gymnaſtico certaturos ludo gratis diſtribuit Nero. Lauream ſatis conſtat victoris fuiſſe. Acta ſunt haec certamina, Nerone quartum & Cornelio Coſſo Coſſ. tertio anno poſt profuſionem illam ſuccini. Itaque poſt illa tempora oportet numum hunc allatum in has terras eſſe. Saltem cognitae a maioribus noſtris Romanae pecuniae tempora aperuimus. In Chronico quodam MS. bibliothecae Regiae, inter legata Raziuiliana, quod Joannis Radeualti vulgo apud nos nomen habet, inuenio talem narrationem, quae praeterquam quod „erroris aliquid admiſcet, ſatis ſcita eſt. „Julio Caeſari bellum cum „Pompeio fuiſſe annos quinque, inde a ſeptimo & quadrageſimo „anno ante Chriſtum natum. Eo tempore Pompeium cum ma„xima claſſe Syriam aggreſſum & latrones eſſe perſecutum. Inter „praedam reliquam belli ex ſententia compoſiti, ſuccinum fuiſſe „repertum, quod tum, quid eſſet, nemo Romanorum tenuerit. „A piratis denique eſſe cognitum, cum Pompeii vim metuerent „euectos quosdam Gaditano freto, poſt longum curſum in ea loca „veniſſe, quibus ſuccinum in littore & proximis vadis legeretur. „Nunciatum eſſe, Gollem regem praeeſſe genti, ſuccinum aut „abiici, aut incendi, pretio nullo cenſeri. Inde Pompeium in ta„bulas ab artificibus ſecto ſuccinum inter reliquum apparatum tri„umphi exhibuiſſe, partem eius in templum Jouis illatam orna„tus cauſſa fuiſſe, reliqua inter amicos diuiſa. Tum primum auri pre-

TAB. I.

Digitized by Google

Digitized by Google

„pretium aequaſſe dictumque eſſe carabe. Neronem annis ſex & „quinquaginta poſt Chriſtum natum in easdem terras miſiſſe alios, qui ſuccinum Romae inferrent per Pannoniam. Poſtremum vnde acceptum ſit, liquet; etiam annus cum noſtris rationibus conuenit: cetera auctoritate veteri deſtituuntur. Illud de carabe & de Julii Caeſaris bello ab alio inſertum videtur: prodit enim grandem inſcitiam, quae ab reliqua narratione abeſt. Bellum cum Pompeio patre filiisque geſtum, tum piraticum ac ciuile perperam confuſum in hac narratione eſt. Appianus Alexandrinus de bello Mithridatico in primis accurate triumphum Pompeii enarrat, nihil autem de ſuccineis tabellis habet, niſi eas referat ad reliquum apparatum, dicit enim, duxiſſe *ζεύγη καὶ φαρεῖα χρυσοφόρα καὶ ἕτερα κόσμȣ ποικίλȣ.* Nihil nos iuuat Plutarchus in Pompeii vita, nihil Dio Caſſius, nihil omnis vetuſtas. Similiter multa in Chronicis noſtris, de quodam Aſtronomorum in has terras ingreſſu memorantur, quae quia veterum auctorum neminem prodidiſſe conſtabat, noſtri inter fabulas referebant. Inuenio autem eius originem narrationis apud Aethicum: *Julius*, inquit, *Caeſar, cum conſulatus ſui faſces erigeret, ex S. C. cenſuit omnem orbem iam Romani nominis admetiri per prudentiſſimos viros & omni philoſophiae munere decoratos. A conſulatu Julii Caeſaris & M. Antonii vsque in conſulatum Auguſti decimum annis XXIX. menſibus VII. diebus X. a Theodoro ſeptentrionalis pars dimenſa eſt.* Hic eſt adeo ille, quem noſtrum aliqui Tironem, alii ex quorum numero Lucas Dauid eſt, Diuonem nuncuparunt. Primus ex noſtris fecit mentionem eius rei Chriſtianus ex ordine S. Burchardi Abbas Oliuae & Epiſcopus Pruſſiae in libro, quem inſcripſit: *liber filiorum Belial & de eorum ſuperſtitionibus*, memoriae prodens, datum ſibi eſſe a Jaueslao Praepoſito aedis Plocenſis in Maſouia librum Ruſſica lingua conditum Graeciſque ſcriptum litteris, in quo is Diuones tradiderit, ſe cum ſociis Salura Bithyniae vrbe, aſtronomis quibusdam iubentibus egreſſum Octauiano Auguſto Romanum orbem regente, ſeptimi climatis regiones peruaſiſſe. Ex eo poſtea Simon Gruna, Lucas David, Paulus Polonus, auctor Chronici Ordinis, quem totum Vaiſſelius compilauit & alii totum hoc acceperunt.

Reliquum eſt, vt, quando deſitum ſit numos in Pruſſiam perferri; explicemus. Prudentius Eulaliam laudat, quod *ſuccina ſperneret,*

Digitized by Google

neret, nulla certe commendatione, niſi tanto maioris ab aliis honeſtis virginibus eſſent facta. At Iſidori Hiſpalenſis aetate iam ad agreſtium foeminarum monilia adhibebatur ſuccinum, ex qua re copiam & imminutum eo tempore pretium arguas. Sed mihi Iſidorus non vt ſua aetate fuerit, prodidiſſe videtur, a Plinio mutuatus, quicquid de ſuccino habet. Itaque econtrario ſuſpicor, viſum ab eo ſuccinum in Hiſpania nullum, cuius vſum non tenebat, niſi alterius fide. Aliquanto magis compertum habemus, Aeſtios per tot gentes auſos eſſe ad Theodoricum regem legatos & ſuccina mittere. De qua legatione oportuniori dicemus loco. Sed grauiora tempora ſunt conſecuta, quae prorſus omnem cum maioribus mercatum interruperunt. Ab Hunnis non admodum magna clades mercatui illata, quippe a Romano limite deuiantibus. Quanta autem vaſtitas Noricorum & Vindelicorum, mortem Attilae & Germanorum primam profectionem exceperit, ſatis idoneus auctor eſt Eugippius Abbas in vita S. Seuerini. Odoacro Regi Rhaetia omnis & qua Romana prouincia patebat, ad Diſpargum, vt ait Gregorius Turonenſis, & Ligerim fluuium, in praedam ceſſit. A Theodorico quidem Gothisque multa in Rhaetia, Norico Italiaque omni praeclare ſunt geſta, ſed excepit ſubito ſecunda in prouincias Romanas irruptio, qua maximum mercatura omnis damnum eſt in Germania perpeſſa. Franci enim Alamanis ſuperatis priſtinam Vindelicorum Noricorumque virtutem plane exſtinxerunt. Gregorium hunc legentibus haud obſcurum eſt, quanta auiditate Francorum omnis natio, qua latrocinandi licentia fuerit, quae res cum per ſe ſatis, tum accedens ad ſuperiora mala, commercia hominum diſturbauit maxime. Cetera, quae dixi, Agathiae accurato Gothicarum rerum ſcriptori me debere profiteor. Poſt Juſtiniani & Juſtini Thracis principatum omnis mercatus ſuccini neglectus fuit. In haec vsque tempora, numi apud nos inuenti, pertingunt. Itaque antiquius cadauer eſt iſtis principibus in agro Anconitano M ƆCLXVII. in lateritio ſarcophago repertum. Nam circa collum & ſuper pectore ſuccina ouum gallinae aequantia filoque colligata tanto numero ſunt reperta, vt modium efficerent. Paulus Bocconus Siculus, cuius fide haec refero, in aliquo muſeo etiam ſimili magnitudine ſuccina vidit, ex ſepulchris eruta, quae aeneam fibulam innexam haberent. Quod arguit, magnam iis aetatibus copiam ſuccini noſtri perlatam in Italiam fuiſſe, cum iam

iam deſiiſſent cremari cadauera. At Carolus M. & omnes ſequentium aetatum principes nihil vſpiam ſuccinei inter ornatus habuere, cum etiam ex India ambitionis inſtrumenta repeterent. Saxo Poeta inter Brunſuicenſes ſcriptores in vita Caroli:

- - quoties aderant miſſi mandata ferentes
Ex longe poſitis gentibus & ducibus.
Tunc auro textam nectebat fibula veſtem,
Aurea comebat gemma pedes varia.
Diſtinctam viridi geſſit diadema ſmaragdo
Stellatus radiis iaſpidis enſis erat.

Inſtituta ſunt poſt id tempus commercia cum Sueonibus, noſtris Bircam ditiſſimam vrbem, haud longe Holmia, in inſula *Bioerkoe* lacus *Meleri* (vt Jo. Hadorphius nos docuit*) ſitam petentibus, quod Adamus Bremenſis in hiſtoria Eccleſiaſtica teſtatur. Patuit & Slauis in Pruſſiam aditus, vt idem prodidit in libro de ſitu ſeptentrionalium regionum. Ex eo Helmoldus etiam haec totidem verbis: *Vſque hodie profecto inter illos, cum omnia communia ſint noſtris, ſolus acceſſus prohibetur lucorum, quos autumant Chriſtianorum pollui acceſſu.* Sed mercatura ſuccini nulla, veluti deleta eius memoria. Mercatura autem noſtra Succorumque iam a Plinio mihi videtur commemorari. Nerigon vocat inſulam, ex qua in Thulen vnius diei curſus ſit. Leibnitius Noruegiam putat ſignificari. Auſim dicere Pruſſiae partem. Peninſulam enim a Gedano Pilauiam vſque procurrens etiam hodie hoc nomine a nobis appellatur. Nolim tamen vehementer pugnare. Id teſtatius eſt auctore Bremenſi Adamo, noſtros poſtero tempore pelles muricum Bircam auexiſſe, nulla ſuccini memoria. Nec Mariani equites, cum in Pruſſiam venerunt, magno in pretio habuerunt. Petrus Theutoburgus & vetuſtiſſimus quisque hiſtoricorum ne mentionem quidem faciunt ſuccini.

CAPVT QVINTVM.

Itaque ergo liquido probauimus, numos Romanos neque ante Neronem fuiſſe illatos, neque poſt impreſſionem barbarorum. Ante illa tempora in Pruſſiam non eſt itum & poſtea ſuccini commercia deſiere. Equitibus Marianis nullus vſus aeris Romani fuit. Quinimo ante illorum tempora in Pruſſiam Romanos numos

* Praef. in *Bioerkoe Lagen* ſiue leges Bircenſes.

Digitized by Google

veniſſe, ex eo collegi numo, quem ad me miſit Joannes Ridelius. Inuentum ſcribit in paſtorali caſa, ac a fratre ſuo, Camerario Senespurgenſi ſibi transmiſſum. Ex quo optimus vir merito ſuſpicatur, a paſtoribus in agro inuentum, eodem repoſitum fuiſſe. Jam cum totum illum agrum Galindae olim tenuerunt, quae gens Marianis in Pruſſiam venientibus, dudum exſtincta fuerat, Petro Theutoburgo auctore, & a Marianis hic ager ſero cultus fuit, ante illorum tempora quoque veroſimile eſt, numum illum Romanum aliquo in
TA Fig. 2. tumulo fuiſſe reconditum. Illum autem cernitis in TAB. I. Fig. 2. os habitumque Juliae Mammaeae gerere. Dignoſci melius potuit, cum repertus eſſet, ſed in ignem coniectus, vt aeruginem amitteret, confuſionem lineamentorum perpeſſus eſt. Lego tamen IVLIA MAMAEA AVG. & ab poſtica, vt ſuſpicor, FECVNDITAS AVGVSTAE. Numus a multis antiquariis viſus.

Quibus tandem modis contingere potuerit, vt in Pruſſiam numi perferrentur, dictu facile eſt; difficilius autem, quomodo illati ſint. Primum, ſi quaeras, an Romanis ad partem illam Germaniae commeantibus, quae huic contigua eſt terrae, aut in Pruſſiam ipſam, aliquis vſus Romani aeris inter negotiantes Aeſtios fuerit, Adami Bremenſis & Helmoldi intercedit auctoritas negantium, aliquod auro argentoque pretium apud noſtros fuiſſe, pelles muſtellarum, quas martes vocamus, cum vili panno commutare ſolitos. Quod equidem teſtimonium parui in hac cauſſa facio, cum amplius octingentis annis inter illam aetatem, de qua loquimur, & Adamum Bremenſem intercedat. Tam longo tempore, tum alia omnia mutari, tum vſus pecuniae Romanae deſiiſſe potuit. Tacito ſane credimus pretium ſuccino etiam in Pruſſia fuiſſe: *Diu quin etiam inter cetera eiectamenta maris ſuccinum iacebat, donec luxuria dedit nomen; ipſis in nullo vſu, rude legitur, informe perfertur, pretiumque mirantes accipiunt.* Dubitari tamen adhuc poteſt, pretiumne auri & argenti an aliarum mercium fuerit. Plinio teſte Pitheas Maſſilienſis idem, quod Tacitus tradidit, Aeſtios proximis Germanis ſuccina vendere. Eo autem tempore Germani nullo adhuc ſignato aere vtebantur, quod a Romanis primum accepere Enimvero per Romanos numorum vſum Germanis innotuiſſe, Marcomannorum exemplo conſtat, quos Tacitus ſcribit raro armis, ſaepius pecunia Romana adiutos. Iidem poſtea cum Romanis tam familiari vſi ſunt ſocietate, vt Cornelia Salonina Pipara Attali Regis Marcoman-

mannorum filia nuberet Gallieno. Quin etiam Tacitus de moribus Germanorum: *quanquam*, inquit, *proximi, ob vſum commerciorum & argentum in pretio habent, formasque quasdam noſtrae pecuniae agnoſcunt atque eligunt: interiores ſimplicius & antiquius permutatione mercium vtuntur. Pecuniam probant veterem & diu notam, ſerratos bigatosque. Argentum quoque magis, quam aurum ſequuntur, nulla adfectione animi, ſed, quia numerus argenteorum facilior vſui eſt promiſcua ac vilia mercantibus.* Inde multi ſerrati in Belgio reperiuntur, Chifletio auctore in Ottonibus aeneis. Quos cum bigatis, credo & quadrigatis idcirco Germani amabant, quod inter primos numos poſt Q. Ogulnium & C. Fabium Coss. puro argento conflati bello Punico ſecundo, ac deinde lege Papiria amplius imminuti, ante Liuii Druſi tribunatum tamen nihil aeris admixti habuere. Quadrigatum in agro repertum Heliungus nobiſcum communicauit, eiusdem mentione iniecta in Lithographia, quem vide TAB. I. Fig. 3. TAB. I. Fig. 3.

Serrati dentato ſerrae in modum margine, aduerſus inciſores erant muniti, ne quid pretio ponderiue periret, cuius in locum lex Cornelia & poſtea Conſtantini M. interdictum ſucceſſit * ab Iuliano vero Zygoſtatae ſingulis ~~ciuitatibus~~ conſtituti ſunt. Interiora Germaniae & vltra Albim Cheruſci numis Romanis abundabant Germanico Caeſare bellum in iis locis gerente. Nam eodem teſte Tacito Arminius Romano militi, qui transfugiſſet, pollicitus eſt, daturum ſe coniuges, agros & ſtipendium in dies, donec bellaretur, ſeſtertios centenos. Maior Germanis fides, quam vt veroſimile ſit, Arminium fallere cupiiſſe; nec tantus eius ſtupor, vt opum profundendarum rationem non iniret, ſi cohortes aliquot Romanae transfugiſſent. Quod ille vtique ſperauit fore, quicquid Gronouius pater obtendat. Quantum enim opis in ſingulis Romanis fuiſſet? Maiorem in Germania vſum numiſmatum pararunt monetae, Treuiris, Siſciae & in agro Norico percuſae, quarum nomine adhuc metalla ſignata reperiuntur. Isque vſus Romanorum numorum obtinuit in Germania, vsque ad CPlitanos ſignatos. Paullo poſtea Franci & Gothi vſurparunt poteſtatem cudendi numos, atque etiam edictis prohibuerunt, ne quod pretium numis aliis eſſet.

Copiam auri arguit Rhadagaſti ſimulacrum aureum, tum idem reperta aurea inſtrumenta docent. Quantum numorum Joannes

* Codice Theod. IX. 22. XI. 6. 2.

 Smi-

Digitized by Google

Smithus inuenerit in Nouiomago ſuo teſtatur. In omnibus eius vrbis regionibus conſulares, imperatoriique reperti ſunt, vsque ad labentis tempora imperii. Inde iam frequentia monumenta Francica & Carolingica. Bene habet, quod multos eorum numorum Smithus in ſupellectilem ſuam congeſſit, ſed meruerant ſeparatim omnes reponi, nec miſceri inter reliquos numos. Petrus Scriuerius in Batauicarum antiquitatum armamentario, Philippusque Cluuerius de Rheni alueis numos Romanos iſthic inuentos memorarunt. Inter plurima monumenta Dombergenſis littoris, in quibus ſtatuae, arae, vrnae, pocula, fibulae aliaque inuenta, numi quoque numerantur Traiani, Septimii Seueri, Caracallae & ſuccedentium, quos Oliuarius Vredius & nuper, eruditus antiquitatum ſeptentrionalium & Celticarum ſcriptor Jo. Georgius Keysler percenſuerunt. In monumento Childerici Regis, inuenti ſunt conſularis vnus argenteus, Neronis vnus, plures Traiani, Hadriani, Antonini vtriusque & Fauſtinarum, tum Commodi, Juliae Seueri coniugis, Caracallae, Conſtantii iunioris. Ex CPlitanis Leonis aureos quinquaginta ſex, Zenonis quatuordecim, Marciani ſeptem, Baſilici & Marci ſingulos memorauit Chifletius. Multi perierunt inter fabrorum tumultus, ex quibus Theodoſii iunioris, Valentiniani III. Leonis & alios recuperarunt, diligenti cura enarratos a Jo. Jacobo Chifletio in Anaſtaſi Childerici. Ex Germania in Suetiam per commercia & ſacrorum communionem numi Romani venerunt. Nicolaus Keder e collegio Regio rerum Suecicarum & Gothicarum ornatiſſimus omnibus laudibus vir de iis ad me haud ita pridem in eum modum ſcripſit, vt non poſſim, quin optimi ſenis auctoritate & experientia ad hanc rem illuſtrandam vtar. „Numos, inquit, „antiquos Romanos Graecosque e telluris Pruſſicae gremio non„numquam protrahi volupe audire fuit. Atque tales ſane, prae„ſertim Romani, aurei & argentei, per haſce plagas aquilonias ſae„penumero e ſolo effodiuntur. Eorum vero Gothlandia feracior „eſt. Curioſe quippe in muſeolo meo adſeruantur non pauci in „dicta inſula inter arandum reperti. Antiquiſſimi haud fere aeta„tem Hadriani Imperatoris ſuperant; cuius etiam vnum, ibidem e „terra erutum, poſſideo. *Atque ex Hadriani numiſmatis*, ait Atlan„ticae auctor, *argenteum vnum vrna, in conſpectu Sacrae Regiae Maie„ſtatis Procerumque de tumulis veteris Vpſaliae cI) I)c LXXXIX. effoſ„ſa ſeruabat.* Ex qua commemoratione aperte colligitur, poſſe defoſſas

foſſas in terram vrnas perquam diu perdurare. Nemini enim" apud nos dubium eſt quin eiusmodi vrnae temporibus meri mul-" tique adhuc paganiſmi, in tumulis iſtis regum Vpſalienſibus fue-" rint repoſitae. Quidni igitur & Pruſſis ex Germania numi Ro-" mani innotuerint?

Eo igitur tempore, quo maxime vſus Romanorum numorum in Germania inualuit, non dicam pretii cauſſa, quia id liquido probari nequit, ſed munerum ergo in Pruſſiam illatos pulchritudine ſua barbaros primum cepiſſe, inque hoſpitii memoriam & religionem relictos fuiſſe numos. Nuſpiam toto littore Baltico maior hoſpitiorum obſeruatio & pietas, quam in Pruſſia, teſte Adamo Bremenſi & Helmoldo. In numis autem, quanta ingeniorum Romanorum magnificentia illuxit! Viderunt id, quo noſtrorum principum haud aeque multi attendunt animum, nullis monumentis maiorem, diuturniorem, latiusque patentem magnificentiae famam parari. Luculento exemplo Coſmas Aegyptius Indicopleuſtes prodidit, quantae apud barbaros aeſtimationis numorum forma fuerit. Narrat enim in Topographia Chriſtiana, Sopatrum quendam Romanum genere, vt tum Graeci nuncupabantur, mercaturae cauſſa exercendae Sieldibam, quae antiqua Taprobana, Adulitanis nauibus petiiſſe, ex Perſide autem ibidem adfuiſſe legatum. Vtrumque ab optimatibus & publicanis ad regem deductum, vt recens appulſis fieri ſolebat, poſt peracta officia ſalutationis, iuſſu regis conſediſſe. Percontanti interim regi de Romanorum Perſarumque rebus, lubido denique fuit quaerere, vter regum, Romanus an Perſa maior iudicaretur? Perſa occupat laudem regis ſui: Sopater nihilo commotior narrantem eius vires, opulentiam, nomen etiam regis regum iactantem audit. Rege autem eum corripiente, quod taceret, nihil, inquit Sopater, iſthac vanitate & fronte opus eſt, vtrumque regem ipſe praeſentem contemplere. Simul Romanum numum auro aeque ac arte (vt tunc erat) commendabilem & cuiusmodi Coſmas ſcribit in Indiam exportari, regi oſtendit. Ille & hunc aureum & argenteum *μιλιαρήσιον* Perſae ab vtraque parte contemplatus, *ὄντως*, inquit, *οἱ Ρωμεῖς καὶ λαμπροὶ καὶ δυνατοὶ καὶ φρόνιμοι* Sopatrumque elephanto per totam vrbem cum tympanis vehi & magno honore adfici iuſſit. Haec Coſmas non modo a Sopatro, ſed ab Adulitanis quoque compererat. Ac iſte quidem numus fortaſſis Flauii Anaſtaſii Dicori aut Zenonis Iſauri-

Iſaurici fuit, cum Coſmas, qui ſecundum Montefalconis calculum A. Iↄ XXXV. imperante Fl. Anicio Juſtiniano ſcripſit, eundem Sopatrum triginta & quinque annis ante id tempus obiiſſe prodidit. Numum aut Perozis aut Obalae aut Samaſpis & Cobadis imperio ſignatum Perſa habuit. Hos enim circiter illa tempora regnaſſe ex Mircondo docet Petrus Teixeira in catalogo regum Perſiae, quod alioqui ex Graecis illorum temporum ſcriptoribus abunde conſtat. In eadem Taprobana ſimile fere quidpiam accidit Claudio principe. Nam cum Annius Plocamus libertus Claudii aquilonibus ab Arabico littore, in quo vectigalia a fiſco redemerat, in portum Taprobanae delatus, apud regem aliquamdiu moraretur, is nihil magis quam Romanam pecuniam miratus, ob eam cauſſam legatos quatuor cum Plocamo Romam miſit. Germani denique, Tacito auctore, donis magnopere gaudebant. *Quae non modo,* inquit, *a ſingulis, ſed publice etiam mittuntur, electi equi, magna arma, phalerae torquesque iam & pecuniam accipere docuimus.* Illa dona hoſpitalia plerumque fuiſſe, ex Cornelio intelligo, qui de Germanorum hoſpitiis ita ſcribit, vt Pruſſorum conſuetudinem ex veteri memoria notam & ab Adamo, Helmoldo, Petro Theutoburgenſi aliisque celebratam veluti depingat. *Abeunti,* inquit, *ſi quid popoſceris, concedere moris: & poſcendi inuicem eadem facilitas. Gaudent muneribus, ſed nec data imputant, nec acceptis obligantur.*

CAPVT SEXTVM.

NOndum tamen adparet, cur M. Aurelii Antonini moneta frequentius, quam aliorum inueniatur. Ariſtides quidem oratione in Romam edixit, hoc maxime tempore Romam *κοινὸν ἀνθρώπων ἐμπόριον καὶ κοινὴν τῶν ἐν γῇ φυομένων διοίκησιν* fuiſſe, tum nihil adeo in India aut Arabia exſtitiſſe, quin Romam transferretur in forum *ὥςε εἰκάζειν γυμνὰ τὸ λοιπὸν τοῖς ἐκεῖ λελεῖφθαι τὰ δένδρα, καὶ δεῦρο δεῖν ἐκείνους ἐλθεῖν, ἐάν του δέωνται τῶν σφετέρων μεταιτήσοντας.* Attamen non abhorreo, ſi quis in ea eſt ſententia, vt exiſtimet, expeditioni alicui id deberi. Vt ex Herodiano didici, Antonino animus fuit, non tantum *τὴν ὑπὸ τῇ ἄρκτῳ ἀρχὴν ὠκεανῷ ὁρίζειν,* ſed & in quo reliqui ſcriptores aſſentiuntur, redacta ſub poteſtatem Sarmatia, nouam prouinciam condere. Et quamquam vltra Iſtrum non multum in Pannoniam prouectus Romanus eſt, refugium nuſpiam niſi intra Iſtrum habens, attamen in exercitu barbarorum variae

riae

riae gentes erant, teſte Julio Capitolino, non Germani ſolum, ipſique Hermunduri, fidiſſima quondam Romanis gens, ſed & Viduali, Sarmatae, Roxolani, Baſtarnae, Alani, Peucini, Caſtobocae. Peucini ab aliquibus noſtrum non intelligentibus Cornelium Tacitum in Pruſſia perperam ponuntur. At iſti ſiue e Baſtarnarum gente ſint, ſiue eorum vicini tantum fuerint, Peucen incolebant inſulam a Cl. Ptolemaeo, Strabone, Stephano Byzantio, Euſtathio ad Dionyſium, memoratam, Rhodo inſula, vt teſtatur incertus peripli Ponti Euxini auctor, haud minorem. Joannes Hudſon monet, non eſſe confundendos cum Peucinis Sarmaticis ad montem eodem cognomine. Ego vero nuſpiam inuenio, quod diuerſos Peucinos mihi probet. Tacitus loco eodem, vbi adhuc ſunt, Fennos ponit, in oſtiis autem Iſtri Peucinos, Venedos denique medios inter vtrosque. *Venedi quicquid inter Peucinos Fennosque ſiluarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant.* Tametſi autem Peucini Pruſſiae accolae non fuerunt, attamen ceterae gentes ſatis nobis vicinae erant. Hae numos Antonini ſecum perferre in has terras potuerunt. Inde & in Polonia & Curonia multi Antoniniani ex agro eruuntur. Samuel Rhanaeus patriarum rerum induſtrius explorator duos numos in Scrimtico agro repertos mihi ſcripſit, vnum in quo Antonini facies optime conſeruata exſtet, congruentem penitus cum eo, quem L. Begerus in theſauro f. 674. num. 3. exhibet Germanica victoria ſignatum: (tantum, quod AVG. TR. P. XXV. non XXVI. in Rhanaei numo legitur) alterum, quem ab aerugine exeſum non cognoſcit Rhanaeus cuius Imperatoris ſit, Victoriam alatam tantum accuratius in eo obſeruans.

Sed Criſpinae quoque numum inuentum eſſe aliquis obiiciet nobis, illa autem ducta in matrimonium eſt a Commodo, paullo ante expeditionem poſtremam, in cuius medio apparatu Antoninus Vendobonae diem ſupremum obiit. At enim, ſatis temporis fuit, vt & percuti numus & vulgari poſſet. Deinde res quoque a Commodi ducibus aduerſus Sarmatas ſunt geſtae, teſtimonio Lampridii & Herodiani. Ponam Herodiani verba, vt conſtet, pecunia quoque Romana Sarmatas corruptos fuiſſe. *Οἱ καὶ οὐ πολλῷ χρόνῳ πλείςους τῶν βαρβάρων ὅπλοις ἐχειρώσαντο, τοὺς δὲ ἐπὶ μεγάλαις συντάξεσιν ἐς φιλίαν ἐπηγάγοντο, ῥᾷςα πείσαντες. φύσει γὰρ τὸ βάρβαρον φιλοχρήματον. ἅπερ ὁ Κόμμοδος εἰδὼς καὶ τὸ ἀμέριμνον ὠνούμενος ἐφειδῶς τε ἔχων χρημάτων, πάντα ἐδίδου τὰ αἰτούμενα.*

D

Simi-

Simili fortuna bellorum, quae cum Alanis fuere geſta, CPlitani numi ad noſtros maiores peruenerunt. Nam non ita Graeci poſteriorum temporum vt Romani mercaturas ſuccinorum exercuerunt, per quas numi eorum ad nos perferrentur. Non ignoravit Pruſſos Laonicus Chalcocondylas: Sed nihil ibi de mercatura, nihil de ſuccino: καὶ ἡ μέν τοι πρὸς Ωκεανὸν διήκουσα Σαρματία ἐπὶ Προυσίαν καλουμένην χώραν διήκει καὶ ἐπὶ τοὺς ταύτην (κατεχηκότας) Λευκοφόρους Ναζηραίους καὶ ἱερὸν τὸ ἐν τῆδε τῇ χώρᾳ. Δοκοῦσι δὲ γένος τοῦτο εἶναι Γερμανοὶ καὶ φωνῇ τῇ αὐτῶν ἐκείνων προσχρώμενοι καὶ διαίτῃ. Οἰκοῦσι δὲ πόλεις περικαλλεῖς καὶ εὐνομουμένας ἐς τὸ κράτιστον. Ἔστι δὲ τούτοις ἱερὸν ἧδε καὶ τὸ ἐν Ἰβηρίᾳ ἱερὸν νομίζεται καὶ ἐν Ῥόδῳ ἐνοικοῦν Ναζηραίων γένος. Ταῦτα γὰρ δὴ τὰ τρία ἱερὰ ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἐς τὴν τοῦ Ἰησοῦ θρησκείαν, ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ᾠκημένα δὴ καταφανῆ ἐστι. Τό τε ἐν Ἰβηρίᾳ πρὸς τοὺς ταύτῃ τῶν Λιβύων διαβάντας καὶ Προυσίων πρός τε τοὺς Ζαμώτας καὶ Σκυθῶν τοὺς Νομάδας αὐτοῦ ταύτῃ ἀγχοῦ τὸ παλαιὸν ᾠκημένους καὶ Ῥοδίους δὲ πρὸς τοὺς ἐν τῇ Αἰγύπτῳ τε καὶ Παλαιστήνῃ διὰ τὸν τοῦ Ἰησοῦ τάφον καὶ πρὸς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ βαρβάρους. Προυσίων δὲ ἔχονται Σαμῶται. Clauſeri verſio ita aliena eſt etiam hoc loco a vero ſenſu, vt mirer Fabrotum in tam magnifico opere eam retinuiſſe. Ita igitur verto, quibusdam in Laonico emendatis, vnaque voce ex coniectura reſtituta, quam oportet ibi excidiſſe, aut ſimilem aliam: *Sarmatia, qua ad Oceanum vergit, regione, cui nomen eſt Pruſſiae, quamque monachi albo amictu veſtiti ſub imperio tenent, & monaſterio eius regionis terminatur. Videntur autem illi genere eſſe Germani, lingua videlicet vna vtentes & eisdem moribus. Incolunt vrbes perpulchras & quam optime legibus adminiſtratas. Eſt igitur illis domus religioſa in ea regione, ſicuti in Hiſpania & Rhodo genus quoddam monachorum tales domos tenet. Nam has tres domos in toto terrarum orbe ad firmandam religionem Chriſtianam aduerſus barbaros aedificatas eſſe conſtat: in Hiſpania aduerſus Afros, qui eo traiiciunt, in Pruſſia aduerſus Samogetas & Scythas Nomadas, qui inde ab vltima memoria proxime haec loca colunt & in Rhodo denique aduerſus barbaros in Aegypto, Palaeſtina & Aſia ob ſepulcrum Chriſti. Pruſſis contigui ſunt Samogetae.* Conſtantinus Porphyrogenneta in thematibus ab Bandurio editis, ſimiliter Marianorum equitum ordinem nouit. Sed de mercatura ſuccini qui aliquid proderet, inueni neminem. Ex Perſis Choaia Naſſir Eddinus & Vlugbegus Tamerlanis nepos, is ante annos quadringentos & quinquaginta admodum nobiliſſimus Perſarum aſtronomus, hic autem centum & ſeptuaginta annis

nis

nis poſt, Transoxianorum Indorumque princeps in tabulis longitudinis & latitudinis vrbium قويابه *Kuiabah* ponunt, veluti a Graecis cognitam. Enimuero ſiue ſcriba, ſiue Jo. Grauii errore acciderit, *Kiouiam* in animo habuere, mercatura & Graeca religione celebrem vrbem. Id non tam eo probo, quod in Ruſſia eam orbem poſuere, (nam & سقسن hoc eſt, Saxonia in eadem regione ab iisdem collocata eſt) quam quod diſerte addunt مدينة روس vrbem ac metropolin Ruſſiae eſſe. Conuenit quoque dimenſio Kiouiae magis, quam Cuiauiae. Non igitur conſtat Perſis Tartarisque cognitam fuiſſe Pruſſiam, aut ſuccinum noſtrum inter Graecos Aſiaticosque populos fuiſſe vulgatum. Incertus auctor ἐξηγήσεως ὅλȣ κόσμȣ, qui Conſtantio & Conſtante imperatoribus ſcripſit, nihil de Germanis, aut, vt tunc dicebant, Alemannis & Francis prodidit, alioqui curioſus rerum, quae ex quouis loco a mercatoribus adferrentur. Si verum eſt, quod Jac. Godofredus ſenſit, Syrum fuiſſe, ex eo ſilentio colligas nullam conſuetudinem magnopere Syros cum Germanis maioribusque noſtris habuiſſe. Habent ſua ſuccina Indi & Arabes his noſtris meliora ad eum vſum, quo maxime capiuntur, ſuffituum. *Ambram* vocant, nec Plinio ignoratam in hiſtoria ſuccinorum: *gratius* inquit, *eſt Indis thure.* Symeon Sethus περὶ δυνάμεως τροφῶν ad Michaelem Ducam, ἄμπαρ vocat, dicitque quibusdam fontibus ebullire, optimumque in Indica vrbe Silache venundari, diuerſum ab eo καὶ ὑπόλευκον in littore Arabiae felicis, nigrum autem & peſſimum in piſcibus reperiri. Poſtremum etiam M. Paulo Veneto memoratur. Vt Thomae Hydes coniectura nobis perſuaſit, *ambra pulchrum & coeruleum colorem* ſignificat. Magis enim probo Perſicum quam Germanicum eſſe, vt Jo. Georgius Eccardus ſeptentrionalium rerum ingenioſiſſimus & doctiſſimus interpres praefatus ad Collectanea etymologica exiſtimauit. *Succinum*, inquit, *certe a Germanis ad Arabes delatum, vnde & nomen ab iis veniſſe veroſimile eſt.* Immo ſi non conſtaret & diuerſam ambram a ſuccino eſſe & in Indiam ex Germania ſuccinum perlatum nullo in pretio ſemper fuiſſe. Et ſi ambram ab *amberen, anbernen* hoc eſt vrendo neceſſe eſt deriuare, vnde nomen fluuii, cuius Saxo poeta in Annalibus Caroli M. meminit, ductum putabimus. *

* Script. Brunſuicenſ. t. 1. f. 133.

Qui valida comitante manu Saxonicâ ſtatim
Arua petens, iuxta fluuium conſederat Ambram,
Eſt vbi caſtellum, quod Skinderonburg vocitatur.

Saidi Gorganenſis teſtimonio etiam in littore maris Indici, Perſici & Arabici, quo loco Omman emporium ſitum eſt, inuenitur. Poſtremum confirmat Eledriſus (quem Nubienſem geographum vulgo vocant) cuius quoque opinio aliquando propius accedit ad originem noſtri ſuccini cum Auicennae, Ibnolcutbii, Dauidis Antiocheni, Mahometis ibn Achmet, Altemimi & paucorum aliorum opinione conueniens. Exiſtimat autem e profundo maris gurgite eiici, cum econtrario Jacobus de Vitriaco, Nicomedes Iatroſophiſta multique Arabes & Perſae purgamentum piſcis eſſe opinati ſunt. Eledriſus quoque tradidit, ſuccinum in Romano, id eſt, Adriatico mari & prope Andaluſiam egeri, vt fere videatur noſtrum ſuccinum ibi inueniri crediddiſſe, vnde in Arabiam adueheretur. Calcoſchendius Aegyptius hanc ambram occidentalem vocat, quod ex Andaluſia mercatores aduehant. Enimuero quicquid ſit, peſſimum omnium ab eodem Calcoſchendio iudicatur, praeterquam quod colore ſuccinum optimum omnium referat, Schirenſe. Huius pretium ob odoris gratiam longe maius eſt. Qui cupiat conferre ambram cum ſuccino, is adeat Salmaſium in homonymis hyles iatricae Gentium in notis ad Musladinum & Th. Hydum in itineribus mundi. Sinenſes quoque ſuccinis vtuntur, de quibus Andreas Mullerus ſe aliquid legere meminerat in libro quodam Sinico bibliothecae ſuae, complexo ὕλην in medicina vſurpari ſolitam: *ubi*, inquit, *& ſuccini Boruſſici ſit mentio.* Eſt hic liber in bibliotheca Sedinenſi a me viſus. Quantum ad veritatem Muller iſthaec prodiderit, nullum fuit tempus exploraturo mihi. Alii viderint.

Quae cum ita ſint, inferri Graeca pecunia non potuit per mercaturam. At ſcutellatum numum aeneum Reinaldus Per bantus mihi dedit, A. clↄ lↄc xcvi. fratre ſuo Stobriccae in agro inuentum, quem hic exhibeo in TAB. I. Fig. 4. Videbar mihi in huius numi poſtica, qua elatior eſt, ſpicam cernere, ob quam cauſſam ad ſyphatos Siculos referebam, quales conſtat ex Chronico Caſinenſi, ſignatos a Siculis ex gente Normannica principibus. Plerique autem barbari imitabantur earum numos gentium, quas ſubegerant. Siculi vtique priſco tempo-

TAB. I. Fig. 4.

pore ſpicas, ad ſignificandum agri vbertatem, in numis exhibebant. Sed inclinat animus, vt potius vuam interpreter, Byzantii ſignum, ſicuti in quibusdam Iuliae Domnae, Septimii Getae & vrbis adhuc liberae, cum nomine ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ viſitur. Caucios vocabant iſtius modi numos CPlitani, quod calicis in modum curuarentur. Fateor tamen ſpicae multo ſimiliorem eſſe, quam vuae. Fuit quoque Byzantii agri magna fertilitas. Allatum numum credo a Ruſſis, qui in has terras commerciorum cauſſa migrare ſoliti CPlitanis numis diu ſunt vſi. Laonicum Chalcocondylam quoque arbitror, ſua de rebus Pruſſicis ſumpſiſſe ab Ruſſis negotiatoribus. Scio ſuppetere numos Conſtantinianae familiae in Pruſſia inuentos, ſed vniuerſi ſunt primorum eius nominis imperatorum, allati ab Italis mercatoribus in Germaniam, inde a Theutonis ad nos. Hunc vnum caucium, cuiuscumque ſit imperatoris, a Graecis fuiſſe allatum, non eſt credibile. Citius credam a Marianis equitibus ad nos peruectum fuiſſe: ſed maxime placet a negotiatoribus Ruſſicis, vt antea dixi. Ceterum in illo caucio imperator dextera crucem, ſiniſtra orbem fert, prope quem nubium quoddam, vt mihi videtur, veſtigium eſt. Quis autem imperatorum ſit, nec facile ~~ſuſpicer, nec, ſi~~ ſuſpicer, aliis perſuadeam. Byzantius autem ille non eſt, quo nomine vtrum numus aliquis in Pruſſiam fuerit auectus controuerſia manet. Dictos eo nomine aereos, nusquam legi. Aureos autem argenteosque byzantios M. Paulus Venetus memorauit, ac ſecundum eos reliquam pecuniam Aſiaticam cenſuit: *vt*, inquit, *quandoque vix pro duobus millibus byſantiorum aureorum pelles pro vnica tunica ſufficiant*. MS. Berolinenſe addit, *ſi de pelle perfecta eſt: ſi autem de communi, adſcendit ad valorem mille byſantium argenti.* Vetus Gallica verſio primum illud, *bis mille florenos* interpretatur. Robertus Cenalis diligentiſſimus ponderum explorator, quamquam M. Paulum legerat, byzantios neſcio quam ob cauſſam omiſit. Marquardus Freherus in re monetaria Germanici imperii, accuratius eos percenſuit, omnium accuratiſſime Eduardus Bernardus * Zonaram, Balſamonem & Gloſſas Baſilicas ſecutus expendit. Nobis Guibertus Abbas ** ad pretium byzantiorum prodendum, facem omnium luculentiſſimam praefert. *Aſini*, inquit, *vnius ex frumento ſarcina octo byzan-*

* p. 108. 169. 170. ** Geſta Dei per Francos f. 501.

teo-

Digitized by Google

teorum pretio diſtrahebatur, quos ibidem purpuratos vocitant, centum viginti numorum ſolidis aeſtimabantur. Itaque byzantius efficiebat quindecim ſolidos illo tempore, cum, ut ex Gloſſis oſtendere poſſum, a Valentiniano Seniore effecerint duodecim ſolidos ſeu miliarenſes. Incertus, at Italus a nobis vocandus auctor geſtorum Hieroſolymitanorum, vnum panem byzantio veniſſe ſcribit, Albertus Aquenſis autem eodem tempore, duobus ſolidis, cum ſine omni controuerſia corruptus ſit locus & duodecim ſcribi oporteat. Ex quo fere coniicias, Alberti ſolidos ab illis Guiberti, pretio aliquanto fuiſſe diuerſos. Minime autem exiſtimandum, byzantios adeo raros eſſe, vt praeter illum Freheri vix alibi inueniatur alius, ſicuti, niſi me omnia perperam fallunt, Pruſſicorum numorum explanator nuperus cenſuit. Byzantii ſunt, quotquot CPli percuſſi fuerunt, quorum ſane ingens numerus eſt. Notum & celebre nomen Byzantium, etiam poſtquam CPlis cognominata vrbs eſt. Mamertinus Maurus in oratione ad Iulianum: *haec nominis noui, ſed antiquiſſimae nobilitatis ciuitas.* Rediit vrbi vetus nomen cum litterarum ſtudiis prolapſis, in grammatica ſola & rerum nominumque veterum cognitione omnem eruditionem reponerent Graeci. Nam cum elegantia nitorque priſci ſermonis occidiſſet, in minutis quibusdam (quod etiam apud Latinos illarum aetatum ſcriptores accidit) ac praeſertim vrbium veteribus nominibus, quae exoleviſſent, vſurpandis ſitam eſſe vniuerſam venuſtatem rebantur. Vnde apud ſcriptores Byzantiae hiſtoriae ad unum omnes multo frequentius vetus nomen, quam CPlin legas. Inde adeo numi Byzantii, non Byzantini: nam in illum modum Stephano & Hermolao CPlitanis teſtibus τὸ ἐθνικὸν eius vocabuli deſiit. Sic apud Herodotum, Thucidydem, Polybium, Appianum, tum ex Latinis M. Tullium, Liuium, Cornelium vtrumque vsque ad Trebellium Pollionem. Serius Byzantini dici coeperunt. Sic numi liberae ciuitatis ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ inſcribuntur apud Jo. Harduinum in numis vrbium & Carolum Cangium in CPli Chriſtiana, noſtra quoque manu noſtrisque vſurpati oculis. Numum autem iſtiusmodi, qualem Freherus habet, Michaelitam vocabant, vt apud Vilelmum Tyrium: * *Triginta millia Michaelitarum, quod genus aureorum tunc in publicis commerciis erat celebre, a quodam imperatore CPlitano, qui eam monetam ſua fecerat inſignem imagine, Michaelem*

* f. 802.

no-

nomine. Is eſt Michael Ducas auctore Anna Comnena. Eandem monetam inter Armenios valuiſſe Vilelmus Tyrius refert.

In Pruſſia vero Bizantios aliquando vulgatos, imo ab Ordine Teutonico percuſos fuiſſe, neutiquam credo. Itali eo tempore, cum Exarchae Rauennates numos ferirent, Byzantios in Francis & Germanis vulgarunt: ſed quam primum Francis ius cudendi numos fuit, etiam Byzantii prohibiti fuiſſe videntur regno inferri. Anſegiſus * ex capitularibus Caroli Calui profert edictum: *quicunque alium denarium negotiandi cauſſa protulerit, auferatur ab eo.* In Germania tamen haud ſcio, an diu nomen Byzantiorum vſurpatum vulgo fuerit. Eſt mihi vetus Roberti monachi interpres homo ſimplex adeo, vt in ipſo principio iocularem errorem committeret, cum non intelligens haec verba: *magnum inter fines Galliae concilium celebratum eſt in Aluernia, in ciuitate qui Clarus Mons appellatur*, ita explicaret: *da ward gehalten zu lebrattum* (celebratum) *in Welſchenlanden Gallicii in dem Land Aluernicii in der ſtat Clarmon ain gros conſilium.* Is quidem byzantios vertit alicubi, tamquam noſſet: *Enſem alter emit ſexaginta byzanceis, das Schwert kauft ain ander umb ſechtzig byſantzen.* Sed quid eſſent, reuera ignorauit. Id adparet ex hoc exemplo: *Subtumulauerunt quippe & plurima palmis (l. pannis) inuoluerant & byzanteos aureos, arcus repoſuerant.* Quae is ita vertit: *Wann ſy betten ſy begraben, und betten ſy wol beclaidet etlich in gulden claider, und legten zu in ire wauffen.* Codice alicubi vſus meliori eſt editis. Scriptus eſt meus A. cIↄ CCCCLXXI. Sed antiquior multo verſio eſt, quam vt tum ſit facta. Conſtat ex Trithemio in Annalibus Hirſaugenſibus ad annum cIↄ CC XL. inde ab vltimo tempore vsque ad Trithemii aetatem aureos fuiſſe Auguſtanos dictos ab Germanis, & ducati nomen tum primum in Italia fuiſſe natum.

Cum autem obiicitur mihi in Conſuetudinibus Ordinis legi: *licere magiſtro Ordinis centum byzantios mutuos dare*, id ego minime inficias eo. Sic autem in Conſuetudinibus maioribus ex duobus membranaceis codicibus lego, conſtitutione XIII. *Der meiſter mac vriliche geben oder liben etewem des huſes vrunde bundert biſande, oder andere dinc, die alſo tawer ſint.* (alio codice: *die alſe tyre ſint*) *Wil er aber vunf hundert hine geben, daz ſal er tun mit zehn beſcheidener brudere rate. Vber vunf hundert ſal er nicht hine geben ane des capite-*

* t. 1. f. 740.

les

ies willen. Enim vero haec tantum verſio eſt earum conſtitutionum, quae in oriente ab ordine ſunt factae. In iis capite XCIIII. ſic legas. *Magiſter libere dare vel mutuare poteſt alicui amico domus centum biſanteos vel alias res aeſtimationis ſimilis & valoris. Si quingentos alicui dare decreuit, conſilium decem fratrum diſcretorum adhibebit. Si vltra, conſenſus erit totius capituli requirendus.* Falſum quoque eſt, Gallicum interpretem libras vertiſſe. *Li maiſtres peut doner franchement ou preſter C. bz. a aucun ami de lordre ou preſter autre choſes de ceſte meiſmes valor.* Itaque haec in Pruſſia non ſcripſerunt, vtpote cum etiam Magiſtro *ſcriptorem Sarracenicum (einen heideniſchen ſchreibere, Eſcriuani Saracinois)* & *Turcopulum pro ſcuto & lancea deducendis, (einen Turcopel der ſinen ſchilt vnd ſin ſper vure)* concedunt alibi, pro conſuetudine orientalium. Quid enim Saracenico ſeu Arabico ſcriba opus inter Germanos haberent? Ita conſuetudo eſt ſacri belli ſcriptoribus aureos byzantios appellare, cum de rebus Aſiaticis agunt; vt ex Anonymo Francicarum rerum ſcriptore, Baldrico Dolenſi, Roberto Monacho, Guiberto Abbate, Alberto Aquenſi, Gautherio, Fulcherio Carnotenſi, Raymundo de Agiles, Iacobo de Vitriaco & innumeris aliis oſtendere poſſum,* Sed per ignorantiam iidem ſcriptores, etiam الدينار denarios Turcicos eo cognomine vocant, excepto vno Villermo Tyrio, homine videlicet Syro & Arabicae linguae conſuetudinisque gnariſſimo, tum accurato in primis ſcriptore. Apud eum videlicet nuſpiam id nominis occurrit, cum aureos locis admodum decem dicat. Duo tamen loca in eodem ſunt, primum in conuentione inter Venetos & Hieroſolymitanos, tum in edicto Balduini IV. quae Villermus commentario inſeruit, vbi byzantii ſarracenati, vt & apud Gauterium, nominantur. Anonymus Italus ** *quindecim millia biſanteos* dixerat, vt ſupra poſui, at Villermus totidem aureos habet. Villermus & Iacobus de Vitriaco aureum vnum ab ingredientibus Hieroſolymam Chriſtianis dari fuiſſe ſolitum prodiderunt: at alii byzantio vno intromiſſos ſcribunt. Non eſt veroſimile, Turcas CPlitanos numos contrectaſſe, in quibus Chriſtianae pietatis ſigna impreſſa erant, vtpote cum ne humanas quidem facies ferant in pecunia, nedum coeleſtes. Erant autem earum aetatum numi omnes σωτηρᾶτοι, quotquot CPli feriebantur. Sed &

* Geſta dei per Francos f. 24. 29. 138. 157. 463 1063. 1121. &c. ** f. 463.

in

Digitized by Google

in Germania Galliaque byzantios vocatos quoſuis numos aureos, alia προτομῇ, alio loco, alius imperio, quam CPlitanorum Caeſarum, ſignatos, vno pretio conuenientes, Carolus Cangius ſuſpicatur in inferioris aeui numiſmatibus. Ita & Marianos equites in verſione ſuarum Conſtitutionum quamcumque monetam auream byzantios appellaſſe reor, vt hodie nos ducatos a ducibus Italis, tametſi regum faciebus ſignatos. Byzantios autem in vſu apud nos, aut a Marianis ſignatos fuiſſe, ex illa conſtitutione nequicquam noſtri probare nituntur.

CAPVT SEPTIMVM.

POſtremum iam quaero, quis vſus numorum talium apud nos fuerit? Nempe qui numorum hoſpitalium eſſe poterat. Memoriae cauſſa aſſeruabantur & denique inter pretioſas res in tumulos inferebantur. Inde ad noſtram aetatem ſeruati ſunt. Romani moris fuiſſe, pecuniam condere cum mortuis, ſatis conſtat. In duodecim tabulis, quoniam ante Punicum bellum & M. Liuium, C. Claudium Neronem Coss. aurum ſignatum nullum erat, prohibitum eſt, ne rude aurum cum mortuis defoderetur. Et Vlpianus in Pandectis cenſet, nec ornamenta cum corporibus condi oportere, nec quid aliud eiusmodi, ſicuti ſimpliciores homines facerent. Quo etiam veſtimenta vltima eius tituli lege prohibita in funus erogari, pertinent. Illa autem in teſtamento ſaepe definiebantur, vt in hoc apud Sceuolam, cum mulier inferri vellet in monumentum, quaecumque ſepulturae cauſſa gereret ex ornamentis, lineas duas ex margaritis & viriolas ex ſmaragdis. Interdictum quoque principalibus mandatis, μὴ συντάπτειν τοῖς τεθνεῶσι χρήματα vt Baſilica habent. Ex Longi Sophiſtae ποιμενικοῖς intelligo, qui infantes exponerent, παίγνια quaedam appoſuiſſe, non tantum vt γνωρίσματα, ſicuti ſaepe, vt eſſent, accidit, ſed etiam vti ἐντάφια. Inde ſine controuerſia fabula eſt nata, quae apud Eutychium Alexandrinum exſtat, cum Adamo quoque aurum, thus & myrrham in ſepulcro fuiſſe condita. Qui de Romanis numis in ſepulchris repertis plura cognoſcere cupit, is Tenzelium legat eo loco, quo Eggelingii epiſtolam de orbe ſtanneo Antinoi erudite, pro more ſuo, recenſet; * non enim ſoleo retractare, quae alios plene cumulateque tradere memini. Omnium fere ſeptentrionalium populorum,

* Colloq. 1691. p. 585. ſeq.

Scytharum etiam eadem conſuetudo, ducta ab antiquiſſimis communis religionis temporibus fuit. Anonymus Italus, * de geſtis Francorum & Hieroſolymitanorum tradit: Turcas Antiochenos ſepeliuiſſe cadauera ſuorum vna cum palliis, byzanteis aureis, arcubus, ſagittis & aliis ſine nomine inſtrumentis. Baldricus Dolenſis: ** *Quae ſubtumulauerunt, palliorum & pretioſarum exuuiarum gazis proſecuti ſunt & arcus & pharetras & plurimos byzanteos mortuorum procurationi adiecerunt.* Robertus Abbas S. Remigii. † *Subterrauerunt quippe & plurima palliis inuoluerant & byzantios aureos, arcus, ſagittas & alia multa cum illis repoſuerant. Sic enim eorum conſuetudo ſepelire: noſtrorum vero eſt, libentiſſime ea tollere.* Idem confirmant Guibertus Abbas, Villermus Tyrius, Raymundus de Agiles *** (ſed loco admodum corrupto) & ex recentibus Franciſcus Sanſouinus. † Jornandes in funere Alarici Regis Gothorum & Attilae teſtis accedit. De Gothis antiquis idem colligas ex Haconis hiſtoria, **** in qua narratur Haco more profano ſepultus cum armis & ſupellectili omni exceptis diuitiis. Inde & creditum eſt in monumentis reconditos theſauros eſſe, vt in libro veteri Gothico inter prohibitas caeremonias referatur: *abiuratio dei & ſanctae eccleſiae, vt in tumulis opes inueniant.* Videlicet idcirco in edicto Theodorici, in Salica & Longobardicis legibus grauiſſima multantur poena, qui ſepulcra turbaſſint hominum. Fere ſic Comicus in Pſeudolo:

Ex hoc ſepulcro vetere viginti minas
Effodiam ego hodie, quos dem herili filio.

Ex Francicis omnium conſummatiſſimum eſt Tornaci inuentum Childerici regis monumentum. De quo dixi ſupra. Non autem tantum in veſtitu tumulando magna Francorum prodigalitas fuit, ſed in ceteris quoque rebus vna ſepeliendis. Inter decreta ad leges Alamannorum a Baluzio edita: *Si quis ſuperius mortuum ſuum de alienas res, quae valuerit ſolidum* (ſic legi debet) *in terra miſerit, ſoluat ſolidos quadraginta, &, ſi tremiſſis aut duos valuerit, ſoluat ſolidos duodecim.* Ingens pecunia, ſi ad reliquas mulctas compares in legibus Alamannorum, Ripuariorum & Baiuuariorum. Ex quo colligo frequens peccatum graui poena coercendum fuiſſe. Haec in Gallia etiam ſub Dagoberto A. Ꝺ xxx reſtaurata per omne imperium valuerunt.

* f. 13. ** f. 107. † f. 51. *** f. 506. 701. 147. † *nell' hiſtoria dell' origine & imperio de Turchi* p. 37. **** *Konung Hacon Adalſtens foſtres ſaga* & *Gulapings lagen Kriſtendoms balck* ex fide Keysleri.

Detle-

Detleuus Rhodius inſignem veteri monumento collem ante hos ſeptem & viginti annos aperiens varia inſtrumenta quoque retexit. Numos autem in Friſicis, Trenthenſibus, Veſtualicis, Luneburgicis agris inueniri Jo. Georgius Keysler annotauit. Eundem modum maiores noſtri in ſepeliendo tenuerunt. Petrus Theutoburgenſis: *cum nobilibus mortuis arma, equos, ſeruos, ancillas, veſtes, canes venaticos, aues rapaces & alia militiae inſtrumenta exurebant: cum ignobilibus autem id, quod ad officium ſuum pertineret.* Quae etiam Chronicon Ordinis ineditum & ex eo Paulus Polonus in Chronico MS. confirmant. Id multo magis confirmatur iis inſtrumentis, quae in agro inueniuntur, quorum quaedam Heluingus publicauit, plura apud Gabrielem Fiſcherum, Joannem Rideſium, Samuelem Rhanaeum aliosque reperiuntur. Vilelmus Rupſon Presbyter Elbingenſis ad D. Corporis in Annalibus Elbingenſibus ineditis prolixe commentatus de reticulo quodam capitis, quod Pogiae fuiſſe memorent, non ſine honore nominandus eſt mihi. Habet enim hanc Elbinga laudem, vt in eruendis patriae vetuſtatibus, nulla noſtrarum vrbium plus ſolertiae, ingenii, laboriſque attulerit: is autem Rupſon inter diligentiſſimos eius vrbis eſt commemorandus. ~~Poggiam filiam Hogg~~onis Vaideuuti neptem, puellam pulchram, moratam, deabus familiariter vſam, in Querceto non procul Elbinga clauſtrum incoluiſſe maiores prodiderunt. Eius virginis ornatum, quo crines implicare fuerat ſolita, A. cIↄ cccc xcix. in monaſterio S. Brigittae fuiſſe repoſitum conſtat. Quo deinde peruenerit, Rupſon ignorat, praeterea ſuſpicatus furto ablatum, Gedani certe A. cIↄ Iↄc LV. ab aliquo viſum prodit. Longum erat id reticulum dimidio cubito, contextum *ex neruis bubulinis*, vt ipſe ait, *arcte compreſſis*, durum atque ad frontem habens lapillum laminamque cum effigie. Fridericus Zamelius in monumento familiae:

Vidimus illius nuper frontalia diuae
Cornea, deformem medio claudentia gemmam.

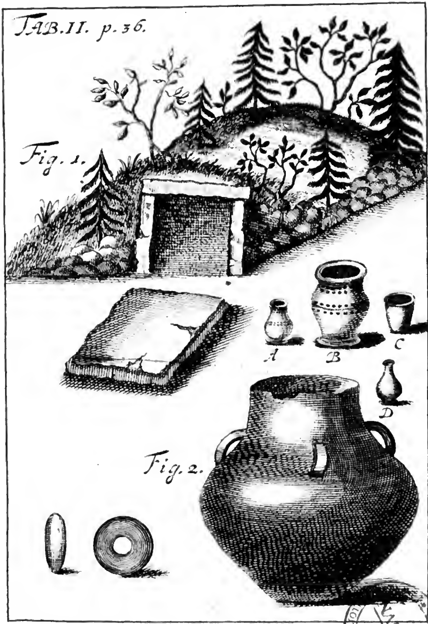
Suſpicatur Rupſon ab Marianis equitibus fuiſſe inuentum id reticulum, cum Quercetum in theriotrophium commutarent. Quae tamen omnia mihi abhorrentia a vero videntur, quoniam nullius ſatis firma fide ſunt prodita. Alterius potius credam mulieris ornamentum ac ſimul cum ea conditum humo fuiſſe. Imo ne quidem paganae ſed Chriſtianae mulieris fuiſſe contenderim. In vrna

Digitized by Google

na Elbingenſi elegantiſſima omnium, quas meminimus exſtare, quam A. clɔ lɔc LXXXVII. in agro Meuiano inuentam Martinus Villenius patre Presbytero apud Meuenſes, notarius primum Elbingenſis, poſtea Gedani Actuarius Praeconſularis lue epidemica extinctus, in curiam Elbingenſem tradidit, vnde in bibliothecam eſt repoſita, maiores natu tradidere inſtrumenta aurea a Rupſone fuiſſe inuenta. Certius mihi conſtat, quod Andreas Lilienthalius Regi a conſiliis rationum domeſticarum, praeter ceteram ſupellectilem, vrnam habet A. clɔ lɔ CCV detectam, (vide TAB. II. Fig. 2.) in qua vnio ſuccineus paullulum ab igne exeſus iacuit. Perquam antiquam vrnam eſſe, ipſe locus docet, in quo compoſita fuit. Haud procul veteri caſtello Balga (Pruſſi Honedam vocarunt) in colle quodam, qui a teſtudinibus nomen habet, procella nudauerat cacumen harenaque amota vrnam aperuerat; itaque ſine labore eruebatur. Sed operculum aberat, ſine dubio a procella ablatum interque harenarum molem tumulatum. Lacertae quoque oſſa intus erant, qualia in buſtis vrnisque etiam aliis animaduerſa ſunt. Anſae quatuor deciderant, cum vrna incautius extraheretur. Nullus autem cinis, ſola hominis oſſa ſupererant. Vnio veſtigium habet vſtionis, vt in incendio cadaueris quoque iacuerit. Quod autem vnus eſt, eo factum, quia ceteros incendium aboleuit. Dixi iam ſupra de cadauere in Anconitano agro detecto, cuius ornamenta ex ſuccino fuerunt. In alio quoque monumento Coloniae in pago, ſito a Barmſtede vnum lapidem, A. clɔ lɔ CCI inuento, ſimiliter aureus vnio vnicus a Detleuo Rhodio detectus eſt. Itaque in aliam ſententiam inclinat animus, ſed nihil inuenio, in quo acquieſcam. Aurium fuerit hic apparatus? cur autem duo non ſunt? Ex ſuccineo tamen vnione coniicio veterem admodum tumulum eſſe, cum aliquis honor adhuc ſuccino haberetur apud nos, qui prorſus deſierat Marianis impreſſionem in has terras facientibus. Eodem tempore, quamuis rudi arte, laboratum tamen eſt etiam hic regionum ſuccinum. Locus vetuſtatem, vt dixi, aperit. Caſtellum enim illud ex primis fuit, quae Mariani tenuerunt, numquam poſtea a barbaris expugnatum. Occupatum eſt a Marianis quindecim annis ante conditum Regium montem & eodem, qui haec prodidit, teſte Petro Theutoburgico, breui poſtea caſtellum, a quo mons Teſtudineus nomen ſeruat, ad muniendum aditum fuit locatum. Ergo longe antea inferiae profanae in eo monte fuerant factae.

TAB. II. Fig. 2.

Sed

Digitized by Google

Digitized by Google

Sed aliud monumentum ab Lilienthalio nobis oſtenſum eſt, quod & noſtram opinionem de pecunia contumulata firmat & cetera dignum eſt, vt accuratius conſideremus. Cum A. clɔ lɔ ccii. Idibus Octobribus Chriſtianus Reimer agrimenſor regius in Eilana regione * Stablacanum agrum iuſſus eſſet metiri, in denſo fruticeto meridiem verſus collem offendit inuſitatae formae, tamquam furnus eſſet, arboribus virgultoque multo obſeptum & lapidibus quoque muſco vetuſtatem prodentibus aggeſtum ſuperius. Id cum veteris termini veſtigium putaret agrimenſor, perfodere inſtituit collem, carbones aut vitra perquiſiturus, ſi qua eſſent, certo termini indicio. Incipientibus moliri lapides ab eo loco, qui A. ſignatur a nobis, ſonus aliquis auditus eſt, qui rem maioris momenti, quam terminum proderet. Primum fodientibus obuenit lapis ab eodem loco, paene quadratus, ſectus & ad ſpecum oris aequalis poſitus. Specus autem erat altitudine admodum quatuor pedum, TAB. II. Fig. I. latitudine duorum & dimidii. Supra & a lateribus obtecta erat ſimili lapide. Erant autem lapides ſubnigricantes, diſſecti omnes, ſed non politi. Stratum erat arena ſublutea. In eo ex ordine tres vrnae ſtabant. In medio B. maxima erat ſubfuſco colore & punctis nigricantibus diſtincta, cyathos noſtros (*ſtuſſas* dicebant maiores noſtri barbare) admodum ſex comprehenſura, pede vno altior, plena cinere humido non tota, poſitis ſupra humanis oſſibus. Altera vrna C. conciderat in latus concuſſu fortaſſis fodientium loco mota, nouem, ad decem pollices alta nihil omnino continebat; quod facit, vt potius credam non tum primum concidiſſe, ac zythum qui in ea forte fuerat, effuſum dudum fuiſſe. Maiorem vrnam & hanc alteram repoſuerunt locis ſuis, quod illa maior quam vt commode ferri poſſet, haec vero confracta iam eſſet. Tertia vrna ſex pollices alta, triginta veteres Crucigerorum numos habebat, quos nemoris cuſtos Joannes Auguſtus Eichelberger, vtpote rem nullius pretii iudicans iis diuidebat, qui aderant. Duos numos ex iis inter cimelia Lilienthalii vidi Michaelis Cochmeiſteri ſignatos nomine, vt quo tempore conditum hoc monumentum fuerit, teneamus. Idem Eichelberger vrnam eam ſecum tulit. Ante tres vrnas vitrum ſtabat duos pollices altum ſubcoeruleo albicantique colore infectum, vt lac in eo fuiſſe credas, non lacrymas. Nunc ſiccum vitrum & ſine liquore vllo erat. Cernitis ex moneta, compoſitum hoc tumulo corpus fuiſſe Chriſtianis temporibus. Is enim Michael

* Eilauiſche ampt.

obiit

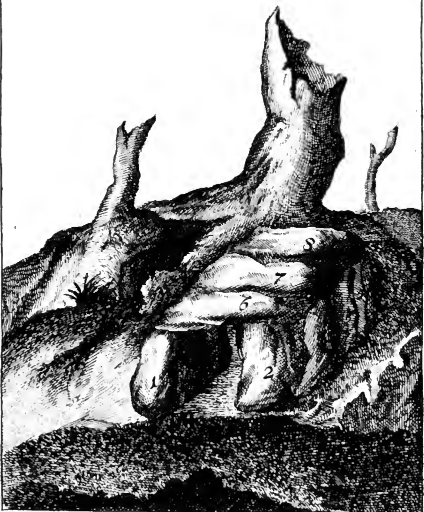
obiit A. clↄ ccccxxii. Anonymus quidam ſcriptor inediti libelli de Sudinorum caeremoniis (*der Sudawiter, die itzund die Sudauer genant werden ceremonien und bockheiligen*) quo Matthaeus Vaiſſelius interpolato auctoque multis locis in Chronicis Pruſſicis vſus eſt; quaedam tradidit vehementer ad noſtram rem & monumentum „hoc pertinentia. „Induunt, inquit, cognati mortuum ipſo ex-„equiarum die, cultrum ad latus & linteum circa collum accingunt „eoque linteo inuoluunt pecuniam. Cum ad ſepulcrum funus „cadaueris deductum eſt, viri aut mulieris eius, qui conditur, ſimu-„lacrum quoddam ad tumbam exurunt & vna cum cadauere cete-„risque eius rebus ſepeliunt. Satis luculentae reliquiae veterum caeremoniarum, ex quibus coniectura fieri poteſt, quomodo antiquitus cadauera humata ſint. Sed addit is ipſe auctor: Antiquitus cadauera concremata & ab Chriſtianis eundem ſeruatum mo-„rem aliquamdiu fuiſſe; tum vrnas in collibus compoſitas caemen-„toque eſſe ſeptas, quae ſepulcra *Caperneu* vocentur. Adiicit, „apertas quasdam ſepulturas & non modo oſſa cineremque, ſed ce-„tera quoque virorum mulierumque inſtrumenta in iis retecta fu-„iſſe. Ab hisdem τυμβωρύχοις multae antiquitatis reliquiae corruptae & effuſae ſunt. Ob eamque cauſſam Jo. Ridelius ſuſpicatur, nullos numos iſthic locorum inueniri & vrnas plerumque turbatas eſſe, tamquam aliquis terram iam olim ſit perſcrutatus. Poſitum autem monumenti eundem Ridelius annotauit in ſilua parochiae ſuae Coſarcenſi, cum A. clↄ lↄ ccxv primum per cuniculos, terra autem ſubſidente paullatim ad ruinam, a cacumine perſcrutaretur
TAB. III. fodiendo. Situm eius montis vides hic lector, vt antea fuit. Arbores in eo procerae magnitudinis fruticesque complures erant, vna & viginti orgya ambitum, & altitudinem vnius & ſemis viri habe-
Fig. 1. 2. bat. Aditum oſtendebant duo lapides e terra prominentes aduerſus meridiem, quod in aliis quoque tumbis acer & mirae accuratio-
TAB. IV. nis vir notauit. Perfoſſo monte lapideum monumentum viſum
Fig. 1. 2. 3. 4. eſt. Iidem lapides aditum vtrimque firmabant, ceteri latera. Sed
5. 6. 7. 8. & ſupra latera poſiti erant lapides alii, ſimiliter aptati & laeuigati, quamquam rudi opere. Altitudo monumenti ſemiuirum, latitudo tres ac quatuor ſpitamas aequabat. Nouem vlnas ac paullo amplius habebat vsque ad tertium ab aquilone latus aeque ac cetera
TAB. V. VI. conſtructum lapide. Harena monumentum tegebat, quam hic aggeſtam vides. Ridelius etiam alium montem multo maiorem perue-

Digitized by Google

TAB. III. p. 38
Fig. 1.
Fig. 2.

Digitized by Google

TAB. IV. p. 38

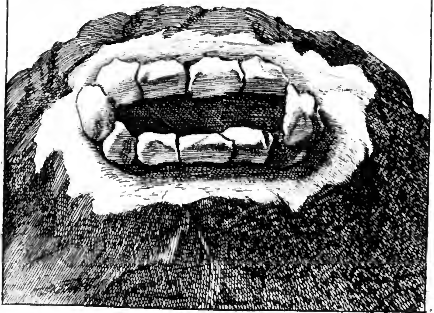
Digitized by Google

Digitized by Google

TAB. V. p. 38

TAB. VI.

Digitized by Google

Digitized by Google

perueſtigauit, qui autem nihil ab illo differebat, niſi magnitudine. De tali monumento Joachimus Paſtorius in Syluis ſuis appoſite cecinit, cum Gedani in Argentario monte inter operas caſtrenſes A. cIɔ Iɔc LVI. vrnae reperirentur:

Qua iuga, nubifero praecelſa cacumine, nuper
Grande ſupercilium depoſuere ſuum,
Mons alios inter leni ſe vertice tollit,
Nomen ab argento cui vaga fama dedit.
Hic dum foſſor opus peragit glebasque reuellit,
Cernitur occulto crypta latere ſolo.
Area parua iacet validis circumdata ſaxis,
Quam ſuper incumbens condit vtrimque lapis.
Cum manus impoſitum pondus ſociata remouit,
Vrnarum en oculos funebris ordo ſubit.
Argilla leue conſtat opus: tamen integer ollis
Eſt vigor, aut parua labe tulere diem.
Plura licet retro complerint ſecula curſum,
Cum vetus his poſuit ſedibus iſta manus.
Scilicet antiquo cum flamma cadauera more
Vſſit & haec ritu barbara terra fuit.
Eripit illa ſuis tua poſthuma cura tenebris
Conſul & aprica luce nitere iubes.
Vidimus & cineres, immixtaque vidimus oſſa,
Et defixa ſuis ſuccina fruſta locis.
Nomina quae fuerint vſtis, neſcimus; & olim
Si quae fama fuit, tota ſepulta iacet.
I nunc laurigeras, gens barbara temne Camoenas,
Et nullum calamis robur ineſſe puta.
His ſine vel regum moritur cum nomine virtus,
His ducibus neſcit vel cinis ipſe mori.

Mirum autem non eſt, vsque ad Michaelem Cochmeiſterum ſuperfuiſſe ſepeliendi hunc modum, cum Mariani lubidinem tantum ſpectantes ſuam, ignari humanarum diuinarumque rerum, praeterea nihil aliud quam milites, barbarorum ſalutem religionemque negligerent. Alberto adhuc principe paſſim in agro conuentus profanae ceremoniae habebantur, quorum vni Simon Gruna magno cum diſcrimine vitae ſuae interfuit. Inter Francos & Saxonas ſimiliter noſtra ſepeliendi ratio vna cum ceteris Chriſtia-

nae

Digitized by Google

nae pietatis caeremoniis inſtituta fuerat, multo ante, quam Carolus M. in capitulari Saxonum apud Furſtembergium Epiſcopum & Baluzium * edito, rurſum neceſſe duceret exuſtionem interdicere. *Si quis corpus defuncti hominis ſecundum ritum paganorum, flamma conſumi fecerit & oſſa eius ad cinerem redegerit, capite punietur.* Imo aetate Reginonis Prumienſis vetus ſuperſtitio nondum exſtirpata fuit, qui neceſſe duxit ex Burchardo repetere decreta aduerſus auguria, ſortes & vota, quae ad arborem, ad lapidem, ad quamlibet rem fierent, & aduerſus alias praeſtigias. Cum Renaldus Lubena vir Conſularis Palaeopoleos Regiomontanae A. clↄ Iↄ LXXXIII. Decembri menſe in Curoniam veniſſet ad pagum, qui *Curonum rex* cognominatur, eorum hominum ſuperſtitionem cumulate perſpexit. „Prodidit autem memoriae in vita ſua MS. feſto natalium Chriſti in „ſacrum lucum profectos Curones, venationem toto anno ex reli„gione intermiſſam (nam ne caedere quidem arbuſtum iſthic licet) „inſtituiſſe ac feras aſſaſſe; tum vero circum menſam oblongam „cereas complures orae applicuiſſe ſine candelabro, & ſtantes am„bulantesque comediſſe. Cum etiam ludum ebrietas requireret, „dolium cereuiſiae allatum fuiſſe, quod cum inane eſſet, ſonum per„cutientibus edebat, illis interim circum menſam ſaltationes inſti„tuentibus. Paullo ante diluculum, quod cibi comeſum non fue„rat, canibus obiectum fuiſſe. Priuilegia illis eximia eſſe, habitare „in ampliſſima area omnes, in qua ſeparatam domum habeat per„grinorum hoſpitium, ſuas quaeque familiae domos: coelibes in „vna domo colere, non niſi inter ſe connubia miſcere, ex ordine, „ſingulis ſeptem diebus vnum omnium rerum procurationem ſu„ſcipere, caeremonias profanas aeque ac Chriſtianas perdurare. Hoc eorum priuilegium accepi, Rhanaeum penes ſe habere lingua veteri Curonica, quae a Pruſſica paullum diuerſa eſt. Quid dicam? noſtra memoria multae profanarum caeremoniarum reliquiae in agro, quem veteres Pruſſi ad orientem huius vrbis & aquilonem tenent, ſuperſunt: multo plures in Curonia.

Ex eadem ſuperſtitione credo coronas aeneas & argenteas vna fuiſſe tumulatas. Dubitatum inter nos fuit, quod genus ornamenti eſſet, quod inuenimus multiplici contortum gyro ac vnde allatum. Heluingus in Lithographia amplius deſcripſit. Enimuero, contemplanti mihi antiquitates, quae Medenae ſunt in tem-

* t I 252.

plo,

plo, ad ſiniſtram maioris arae alia ara occurrit, in cuius valuis cum alia erant picta, tum in ſiniſtra & exteriori ala is eſt pictus cum coniuge & filia, qui aram extruendam curauit. Ex inſignibus adparet, familia Albarum oriundum fuiſſe. Filia coronam eiusmodi in capite gerens ante aram genu flexo orat. Jam antiquum adeo altare illud non eſt. Nam in ianua templi eius deprehendi A. cIɔ cccc LXXVIII. eam eſſe exſtructam, nec eſt veroſimile templum antiquius eſſe ianua. Sunt & alibi picturae veteres, in quibus ornatum illum capitis fuiſſe videmus. Pondus capiti noſtrarum mulierum nimis graue, ſed, vt tunc erant mores, minime moleſtum. Credam coronas eiusmodi originem duxiſſe ab Romanorum galericulis, quales in Domitiae, Plotinae, Fauſtinae maioris, Plautillae aliarumque numiſmatis cernuntur. Ex Francia coronas has ſepulchrales aduectas eſſe, veroſimile eſt. Auſegiſus libro ſexto capitularium legem adfert: * *Vt armillae & bruniae non dentur negotiatoribus.* Eius interdicti cauſſam nec Baluzium nec alium aperire nobis memini. Niſi forte eo id prohibitum fuit, quod ſuperſtitioſe talibus armillis vterentur. Arngrimus Jonas in Erymogaea ** ex antiquis Islandiae monumentis docet, annulos argenteos vel orichalceos, vnciarum viginti pondere in aris deorum aſſeruatos fuiſſe, quos cruore hoſtiarum conſperſos in brachiis ſupremi iudices geſſerint, teſtes autem omnesque lite implicitos iusiurandum annulis contactis praeſtitiſſe.

Redeo ad numos. Heluingus ad me ſcripſit, numquam ſe in vrna, ſed in collibus, paſſim in agro & ad viam defoſſos numos reperiſſe. Similiter Cambdenus in deſcriptione Britanniae ſub collibus ſepulchralibus, non in vrnis inueniri numos ſcribit. Itaque fortaſſis cum exurerentur cadauera, ſimul in ignem coniecta fuerunt inſtrumenta, numi, aliaeque res. Sic vtique Romani fecerunt. Papinius Statius:

quid ego exequias & prodiga flammis
Dona loquar, moeſtoque ardentia funera luxu?

Quae ex incendio ſupererant, in vrnam colligebantur, aut terra obruebantur. Id, vt magis mihi perſuadeam, efficiunt numi ab

* t. 1. f. 96, ed. Baluzii ** p. 62. 76.

Digitized by Google

vna parte prae ſe ferentes liquefacti aeris veſtigia. Ea pars, quae a flammis iacuit auerſa, illaeſa fuit, altera paullo conflata in aliquibus numis viſitur. Nolim enim credere, aerugine ita adfectos eſſe, cum alii parte ſaltem una integerrimi ſunt. Nec alienus ſum ab Ottonis Sperlingii ſententia, qui ad numum Furiae Sabinae Tranquillinae ſic fatur: *meliores hac ſua pulchritudine natiua ſunt illi, quos in monumentis & fornicibus ſeruari contigit; illis enim liberior aer & clauſus tamen, hoc, quicquid eſt, quod in illis admiramur formae & nitoris addit, praeſertim ſi anniuerſaria libamenta vini acceperunt vrnae & cineres, cum quibus repoſiti ſunt. Omnium optime vero, qui extra cineres in vaſe peculiari aerem hauſerunt & tincturam ſuam.* Inde vero tam pauci argentei ſuperant, quos flamma citius hauſit, quam aeneos. Eſt tamen penes me plumbeus numus, quem Joannes Ridelius in agro dioeceſis ſuae inuenit. Vtraque facies confuſa, attamen, vt cognoſcas impreſſum aliquid fuiſſe. Quid fuerit, non aeque coniicio. Romani vtique plumbo vſi ſunt, ſed tenuis eſt lamina, & ſequioris aetatis etiam alia ſigna habet. Praeterea aenei quidam, etiam in vrnis ab Hartmanno inuenti, nihil ex incendio oſtendunt. Itaque vero eſt ſimile, poſt incendium aliquos coniectos in cinerem fuiſſe numos. Paene idem Romanos fuiſſe, ex Albii Tibulli hoc verſu coniicio:

Abſtineas mors atra precor: non hic mihi mater,
Quae legat in moeſtos oſſa peruſta ſinus:
Non ſoror, Aſſyrios funeri quae dedat odores,
Et fleat effuſis ante ſepulcra comis.

Quod eos attinet numos, qui extra vrnas reperiuntur, illi aut in buſto, ſicuti ante dicebam, neglecti & relicti iacuere, aut abolitis vetuſtate confractisque vrnis effuſi ſunt, quae coniectura fuit Friderici Vilelmi M. Principis quondam, immo parentis noſtri, quem optimi etiam imperantes apud poſteros deſiderabilem, ob innumeras virtutes & incredibilem litterarum amorem facient. Teſtem habeo Iac. Tollium in itinerariis epiſtolis.

Cur autem maiores noſtri pecuniam contumularint, difficilioris res eſt quaeſtionis & originem gentis pandens, quam attingere, non huius operis & inſtituti eſt. Exſtat de ea re Keysleri erudita in-

inueſtigatio, cui nec ſuſſurari quicquam cupio, nec adiicere valeo, ita omnibus numeris abſolutae. Si intelligens & eruditus lector noſtram de proiecta in rogos aut effuſa ex vrnis pecunia ſententiam, non probet, ſupereſt, vt exiſtimemus in ſacros lucos proiectam fuiſſe. Tali munere deos propitiabant. Satis luculenter hanc ſeptentrionalium caeremoniarum partem eruditi homines in Germania, Suecia, Anglia enarrarunt. In Curonia ad hunc vsque diem luci aliqui ſuperſtitionis illius veſtigia retinent, cum arbores onuſtae omnis generis rebus, antiqua etiam pecunia, ſola religione & ſacro, ſi diis placet, horrore, quod conſecratum ſemel eſt, aduerſus rapinas ſaluum conſeruant.

CAPVT OCTAVVM.

Dolendum eſt, multas antiquitates perire ignorantium culpa. Longe laetior ampliorque ſeges nobis eſſet, ſi ſaltem hos numos ad manum haberemus omnes, quos e buſtis aut ſacris lucis maiores noſtri collegerunt. Tanto maiori ſint digni honore, qui diligentia ſua labantem memoriam huius antiquitatis ſuffulſerunt. Caſpar Schuzius ſcribit, proxime vrbem in Saltuoſo colle * ſua memoria reliquias vrnarum & iuxta eas pecuniam auream argenteamque fuiſſe repertam mirificis litteris; vnum autem numum habuiſſe reginam corona cinctam, ſub qua apparuerit ſagitta, hoc titulo inſcriptum: LECIPORVS. Ex aliis duobus eadem effigie CRASSIVRA & CESTIANVS inſcriptis, vnum in auerſa hydriam & loricam, alterum libitinam & lugentis imaginem viri exhibuiſſe. Fides eius apud nos integra, ſed interpretatio numorum vereor, vt pro illius in his rebus infantia, inaniſſima ſit. Idcirco etiam cum Matthaeus Praetorius a Schroetero Proconſule Gedanenſi cognouit, in eius vrbis vicinitate numum eſſe inuentum cognomini montis Hagelis ** titulo, non reperio, quomodo aut vtriusque fidem damnem, aut credulitatem in explicando numo excuſem. Leciporos, Craſſiuros & Ceſtianos ex Boemia aut vicina Germania arceſſit Praetorius. Cui ſententiae neque accedere cupio, neque detrahere quicquam, niſi inſpectis numis, qui hodie nuſpiam adparent. Is Praetorius in magno Pruſſicarum rerum theatro, quod nondum eſt editum, Pruſſicos numos diligenter commentatus,

* Heydenburg. ** Hagelsberg.

Digitized by Google

memoriae prodidit, Villequittae in Memelenſi agro pueros A. M. IↃC LXXXV. XI. Cal. Octobris in mobili harena inueniſſe numos Hadriani, Antonini Pii, M. Aurelii Philoſophi, Aurelii Veri, Commodi, Maximiani, Sabinae, Fauſtinae Criſpinae & ceterorum. Mallem omnes nobis percenſuiſſet ordine, quam moleſtiſſimo illo compendio fuiſſet complexus. Nonaginta enim corrupta in olla fuere. In eadem regione, haud procul ab diuerſorio, cui Saltuoſo nomen eſt, commemorat ſingulos inuentos paſſim & Nimmerſattae ad Memelam vnum, inſcriptum IMP. ALEXANDER PIVS AVGVSTVS & in auerſa habentem mulieris effigiem cum face PROVIDENTIA AVGVSTI S. C. inſcriptam. Numus profecto rarus, nec viſus antiquariis, ſi iſta auerſae effigies fuit. Metuo vt verum prodiderit Praetorius.

Noſtra memoria Andreas Hedio, homo magna grauitate, ſingulari eruditione ac ſupellectili omnis generis praecipue admirabili, cum praeter philoſophiam, quam in hac academia profitebatur, quicquid rarae cognitionis & interpretandis Graecis Romaniſque antiquitatibus erat, adjungeret, numos quoque in agro noſtro inuentos habuit. Heluingus ipſe teſtatur in Lithographia, argenteum M. Antonini numum vomere erutum, dum ager aratur, dono ſuo eius cimelio acceſſiſſe. Poſt mortem beatiſſimi viri multis annis apud viduam is theſaurus ſine ordine, ſine luce iacet. Et quis inter tot argenteos, illum vnum ſine errore inueniat. Similem in modum mihi narrauit Godofredus Villamouius Cumenenſis Presbyter venerabili vir aetate, inuentum a ſuis numum M. Antonini maioris moduli inter arandum fuiſſe. Illum ſe aliquamdiu geſſiſſe in marſupio, donec nundinis quibuſdam noſtris, cum peregrino colloquens bibliopola, eius commotus precibus, dono eidem daret. Alio tempore repertum alium dicebat, neſcire autem ſe cuius Imperatoris fuerit, aut quo, incurioſius ſeruatus, peruenerit. Joannes quoque Reyher Conſiliarius Regis, qui legationibus in Moſciam feliciter functus multa ſecum inde tranſportauit, multa deinde ad inſtruendam rariſſimorum librorum bibliothecam conquiſiuit, numum quoque talem ab Heluingo * accepit. Poſt mortem optimi & antiqua virtute religioneque ciuis, Heluingus numum repetiit ſuum, quem nos infra oſtendimus An-

* Lithogr. p. 94.

to-

Digitized by Google

tonini eſſe. Georgius Andreas Heluingus autem Presbyter Angeropolitanus & Societatis Berolinenſis Sodalis, qui magna induſtria res ad antiquitates & naturam ſoli ſui pertinentes iamdiu inueſtigat, quos inuenerat liberaliſſime ad me miſit, vt exemplo eius humanitatis incendere ceteros poſſem. Renaldus Perbantus Presbyter Leunoburgenſis, qui quoad vixit, curam impendit omnem, vt quod obueniſſet ex Pruſſicis rebus, ab interitu vindicaret, totam numorum ſuorum ſupellectilem mihi conceſſit. Joannes Ridelius Presbyter Sorquittenſis duos nobiſcum communicauit, quorum mentionem ſupra inieci. Sine omni controuerſia acre in eo viro viuumque ingenium & ad multa inuenienda animaduertendaque natum. In perſcrutandis vetuſtis tumulis omnes alios vicit, in ceteris accuratiſſimis obſeruationibus pares paucos noſtrum habet. Maior acceſſio ex Philippi Jacobi Hartmanni numophylacio filii humanitate mihi obuenit. Dolendum eſt, complures permiſtos ceteris inueniri non potuiſſe. De illis autem in diſſertatione de Othone aeneo nondum edita, ſic ſcribit: Aliorum Imperatorum numos in Pruſſiam inuectos oſtendere poſſum, ſiue a milite ſiue a mercatore Romano illati fuerint. Aliquot argenteos ſeruo ex patrio agro erutos. Amici dono dederunt. Aereos quoque non contemnenda copia repertos in olla Friderico Regi oblatos noui. Illius tantum meminero, qui haud procul Lycca a Joachimo Columbo Rectore ſcholae prouincialis, nunc Archi-Presbytero exemtus mihique dono miſſus eſt. Huius caput nudum capillis criſpis mento lanugine conſperſo: pars thoracis in eodem eſt conſpicua. Epigraphe: AVRELIVS. CAES. AVG. PII. F. Auerſae: miles galeatus gradiens, haſtam obliquam vtraque manu apprehendens. Ex inſcriptione ſuperſunt OT. XIIII. Genibus appoſitum S. C. Ceruicem pone eſt aliquid obliteratum incerti ſigni. Numus eſt maximi moduli, ora non prorſus plana, neque rotunda, niſi leuiter. Ambitus a circulari, angulis quibusdam recedit. Craſſities modica, pondus drachmarum ſex, ſcrupulorum duo. Addit deinde in notis: *Si fata velint, vt antiquitates Pruſſiae multa cura a me conſignatae diuulgentur, in his plurima numorum Romanorum in Pruſſia repertorum documenta occurrent. Non procul Memela ad pagum Proekoltz ex colliculo quodam arenam effodiens Lithuanus in ollam incidit, pluribus aereis numis refertam, Antoninia-*

Digitized by Google

nis, quot mihi videre contigit. Sane Antoninorum aeuo cuſis, cum Fauſtinae numi inter eos occurrant. Horum numorum non pauci cum in praedam colonis ceſſerant, illique cingulis ſuis, more gentis eosdem inuexerant, amicorum ope alios atque alios redemi. Maximam partem autem exeſi ſunt & obliterati. Antiquitatibus Pruſſiae recenſionem eorum ſeruo. Qui eius viri ſedulitatem norunt, non dubitant, ſuſceptum iſtum ab eo laborem fuiſſe, ſed inter male habitas diſiectasque ſchedas eius, nihil inueniri poſſe quod alicuius pretii eſſet, filii iudicarunt.

Dauidem Blaeſingum Mathematicum induſtrium virtutum aeque ingentium ac magnae eruditionis, noſtri, quoad vixit, amantiſſimum virum ſaepe audiui commemorantem quosdam numos in agris repertos ſe habere in praeclaro cimelio, quod Academiae teſtamento legauit. Sed, vt erat adflicta valetudine, numquam conſpiciendi eius commoditas fuit. Cum ordinandi cimelii ſui operam in me contuliſſet, magno bonorum omnium dolore mortuus eſt. Numos igitur illos ſine teſte, nemo dignoſcat. Attamen aliquos inſcriptos eo titulo, *in agro repertos fuiſſe*, Jo. Samuel Strimeſius V. C. vidit, cum Academiae nomine cimelium inſpiceret.

CAPUT NONUM.

PRaeter eos numos, quos ſupra poſui, reliquos ab amicis mihi aut dono oſtenſos aut datos explicabo. Difficilis in plerisque labor, cum ſeu aeruginem & ſitum, ſeu eroſionem expugno, ex vna littera totius numi illuſtratio petenda fuit. Inſpice mecum TAB. I Fig. 5.
Fig. 5. TAB. I. Ante Domitianum nullius numum Imperatoris inueniri & oſtendi memini praeter vnum triumphalem & Neronianum. Hic vtramque faciem admodum luculenter viſendam praebebat, ſed tanto erant obſcuriores inſcriptiones. Habet eundem Occo, ſed hoc uno diuerſum a meo, quod non AVG. ſed AVG. F. Occoni inſcribitur. Mihi autem in hac inſcriptionis fuligine, videor tantum offendere ſpatium explendae litterae. Eſt is igitur primo Domitiani conſulatu ſignatus, quem iniit patri tertium Conſuli ſuffectus Cal. Martiis & cum Cn. Pedio Caſto geſſit, vt Noriſius in conſulari epiſtola euicit. Victoria Auguſti Veſpaſianum ſignat, qui ſiue victo Vitellio gloriatur, ſiue adepto imperio. Hoc mihi maxime videtur.

Digitized by Google

tur. Signum enim imperii erat victoriae ſimulacrum. Aelius Spartianus in Septimio Seuero tres victoriolas inter reliquam pompam Circenſem Septiminii, Getae & Baſſiani titulis inſcriptas & poſitas memorat. Auguſtus in Senatu victoriae imaginem Tarentum quondam aduectam collocauit, Suetonio, Dioni, Herodiano & Aelio Lampridio diuerſiſſimis temporibus memoratam. Etiam ſub Chriſtianis Imperatoribus permanſit, Conſtante, Conſtantio & Gratiano tantum aram euertentibus. Id adparet ex Symmachi relatione, qui tantum aram reponendam petiit. Ambroſius in primo libello ad Valentinianum: *ſi hodie gentilis aliquis imperator aram ſtatueret ſimulacris & eo conuenire cogeret Chriſtianos.* Et poſtea: *Ara Chriſti dona tua reſpuit, quoniam aram ſimulacris feciſti.* Aedes victoriae eodem tempore non modo ſimulacrum ſed & aram religionemque habebat. Prudentius in Symmachum:

Marmora labenti reſpergine tincta lauate
O proceres: liceat ſtatuas conſiſtere puras
Artificum magnorum opera haec pulcherrima noſtrae
Ornamenta cluant patriae, nec decolor vſus
In vitium verſae monumenta coinquinet artis.

Quid vetat credere, Caeſares victoriam in priuata ſacraria admiſiſſe. Seianus in omnibus Principum aemulus, teſte Dione Caſſio ſimulacrum fortunae, quod Tulli Regis fuerat, in ſacrario ſuo colebat: Fortunam in cubiculis Principum poſitam Julius Capitolinus auctor eſt. Quidni & victoriam.

Alter numus in TAB. I. Fig. 6. faciem Domitiani ipſa oris verecundia, proiecto mento, naribus acutis prodit, nec admodum obeſam, vt ſuperiori in numo, ſed qualis fuit annis prouectioribus. Signum in auerſa prouidentiae eſſe ſuſpicor. Manus dextera, ſic, vt eſt protenſa, clauum tenet, intra quem clauum & tunicam S. exſtat. Foramen habet is numus ſiue a maioribus noſtris, ſiue a Romanis geſtatus fuerit. TAB. I. Fig. 6.

Tertius in Fig. 7. ex inſcriptione GERM. cognoſcitur Domitiani eſſe. Fortuna Auguſti aduerſae inciſa eſt. Coronam radiatam habet. Fig. 7.

An-

Digitized by Google

TAB. I. Fig. 8. Antoninorum maxima copia paſſim apud nos & in Polonia eſt. Primus numus difficillime agnoſcitur, quod auerſa eius pars tota deleta & eroſa eſt aerugine. Ex annis tribunitiae poteſtatis & conſulatus deprehendo M. Aurelii eſſe. In nullo imperatore conſulatus ſecundus cum octauo aut nono tribuniciae poteſtatis anno conuenit, niſi in hoc Aurelio. Tres omnino geſſit conſulatus, tanta eius viri moderatio fuit, cum ceteri principes expleri titulis non poſſent. In numi auerſa non ſatis adparet, decimus, nonus, an octauus deſignetur tribunatus. Octauum videor aliquo ſigno dignoſcere. Eo anno frequens in Aurelii numis Fortuna eſt.

TAB. I. Fig. 9. Numus alter male habitus & parte ſua mutilatus ab inciſore, vt puto, non ab aerugine. Cetera ſatis ſeruatus. Faciem Aurelii vides. Ab auerſa ſedet M. Aurelius cum L. Vero, juxta eos liberalitas ſtat & Romanus adſcendit. Numum hunc Valens vidit & rariorem iudicauit, inſcriptum LIB. AVGVSTORVM TR. P. XV. COS. III. Iac. Biaeus quoque habet, ſed in eo diuerſum a Valentis & noſtro, quod nullae ſcalae ſunt, nec Romani effigies adſcendentis.

Tab. VII, Fig. 1. Tertius optime conſeruatus. IMP. CAES. M. AVREL. ANTONINVS AVG. P. M. in auerſa Salutis ſignum, cuius inſcriptio SALVS AVGVSTOR. TR. P. XVII. S. C. Serpens circum aram Salutem ſignificat, vtpote quo Aeſculapii numen aut Apollinis potius (cuius ille filius erat) cognoſcitur. Scholiaſta Ariſtophanis in Pluto omnibus heroibus, maxime tamen Aeſculapio adiunctos in ſimulacris ſerpentes ſcribit, ob eam cauſam, quod ſicuti ſerpens cutem exuit, ita medicina morbos expellit. Quod & Phornuto in libro de natura deorum videtur, qui ſimul addit, attentionem & accurationem ſignificare. Hygiea & Aſclepius σύνναοι apud Pauſaniam ſaepe. In puluinaribus Aeſculapii ſerpentes erant. Teſtis Pauſanias in Corinthiacis de templo in agro Titanico, neminem ingredi auſum ob metum draconum. Καταθέντες δέ σφισιν πρὸ τῆς ἐσόδου τροφὴν, οὐκ ἔτι πολυπραγμονοῦσι. Prudentius: *Placet ſacratus aſpis Aeſculapii.* Simulacrum an viuus ſerpens? ante aram inuenitur in numo Nicomedienſium Gordiano principe ſignato, quem Harduinus ex Libanio accuratiſſime explicauit. Triſtanus, Patinus & Beger eundem numum vulgarunt. Ex Pauſania colligo ante aram Aeſculapii, ex albo lapide ſimulacrum anguis fuiſſe. Quae

pag. 43.

TAB. VII.

Digitized by Google

Quae ad aram ſtat Salutis ſacerdos, baculum tenuem & plurimis nodis diſtinctum ſiniſtra tenet. Eſt id Ἀσκληπιῦ βάκτρον a Phornuto & aliis explicatum. Sacerdos puella. Non enim ſolis Veſtalibus nubere nefas. Tertullianus ad Vxorem: *gentes ſatanae ſuo & virginitatis & viduitatis ſacerdotio perferunt continentiam.* Saluti libat ob ſalutem Auguſtorum. Vota haec ſunt pii Senatus. Nihil enim hoc anno accidit, vt valetudinem M. Aurelii & L. Veri adflictam ſuſpicemur.

Duos, qui ſequuntur, Antoninos ad Perbantum attulere eius TAB. VII.
paroeciae homines in illo agro inuentos. Primus nihil habet prae- Fig. 2.
ter VS. AVG. ARM. quod tamen praeter vultum ſatis eſt, vt M. Aurelium agnoſcamus. Auerſa peius eſt habita ab aerugine. Victoria tamen cognoſcitur cum ſcuto, cui inſcriptum VIC. PAR. In margine XX. IMP. vigeſimum annum tribunitiae poteſtatis vides. Victoria videtur dextera cornu copiae tenere. Numus Occoni viſus ita inſcribitur TR. P. XX. IMP. IIII. COS. III. Adverſa M. ANTONINVS AVG. ARM. PARTH. MAX.

Alter legi diſertius poterat, M. ANTONINVS AVG. Facies Fig. 4.
artificii venuſtiſſimi. In auerſa, mulier ſedens cum cornu copiae & bilance. IMP. V. C. S. C. Cetera legi non poſſunt. Occo inſcriptionem talem habet. M. ANTONINVS. AVG. ARM. PARTH. MAX. ab auerſa P. M. TR. P. XXIII. IMP. V. COS. III. Aequitatem Antonini ſignificat, quae ſane, ſi qua eſt in Principe, magnam abundantiam rei publicae adfert.

Sequuntur duae Fauſtinae. Primus maioris Fauſtinae ſo- Fig. 5.
crus Aurelii Antonini. Numus ab vtraque facie ita deformatus, vt vix faciem & paucas litteras, cetera ne vix quidem dignoſcas. Facies venuſtior quam vt a nobis poſſet exprimi. Videtur eſſe ex eorum genere numorum, qui mortua Fauſtina conflati ab auerſa Dianam δαδῦχον habent. Diuae tamen titulus non adparet.

Altera eius filia M. Aurelii Antonini uxor eſt. Crinem haec Fig. 7.
prae ceteris accurate coluit. Tertullianus de velandis virginibus de tali ornatu mihi intelligitur: *Quid quod etiam habitu mutationem aetatis confitentur, ſimulque ſe mulieres intellexerunt, de virginibus educantur, a capite quidem ipſo deponentes, quod fuerunt: vertunt*

G cu-

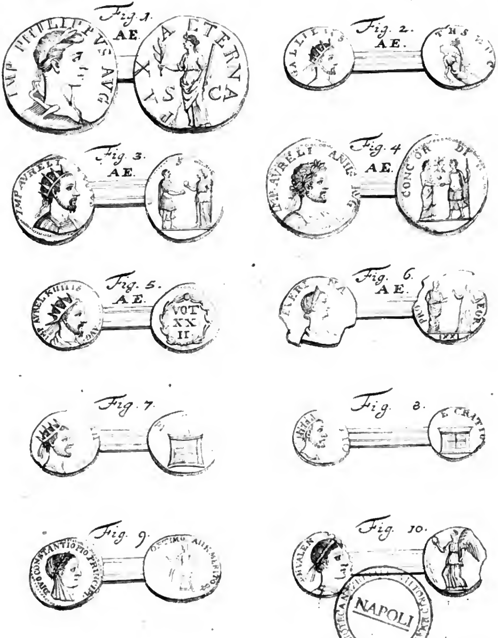
capillum & acu laſciuiore comam ſibi inſerunt crinibus a fronte ſibi diuiſis apertam profeſſae mulieritatem: Ab auerſa Fauſtina ſtat vtriſque vlnis infantes & ad pedem habens. Cuiusmodi numum Biaeus exhibet inſcriptum FECVNDITAS AVGVSTAE. Ectypon eius ad me Samuel Rhanaeus miſit. Numus A. cIↃ. IↃC LXXXV. admodum inuentus & a Burgero Medicinae Doctore Memela ad Rhanaeum fuerat miſſus. Is Hartmanno oſtendit, qui eodem fuerat vſurus in antiquitatibus Pruſſicis.

TAB. VII. Fig 6. Subiungimus in eadem Tabula Figuram 6. 7. & 8. Primum ex his numum ſuſpicio mea ad Commodum refert, tametſi in eo nihil praeter auerſae tenuem faciem ſpecto. Talem enim etiam Biaeus in Commodi numis exhibet. In alius Imperatoris moneta non item vidi. Fig. 7. In altero confuſa ſunt vultus lineamenta, ita vero vt Jouem lapidem iurare velim Commodum eſſe. Criſpina eius vxor Fig. 8. a Perbanto A. cIↃ IↃC LXXX. in Sembiae aliquo nemore forte inuenta. Venus globum tenens ipſa Criſpina eſt. Id radii, quales Auguſtorum coronae erant, id globus potentiae orbis terrarum index, notant. Nuptias etiam indicat. Nam breui poſt ab Commodo abiecta eſt. Biaeus numum maioris moduli inſpexit, Valens hunc ipſum.

Fig. 9. Succedat in TAB. VII. Figura 9. quae numum Gordiani exhibet, cum inſcriptione IMP. GORDIANVS. AVG. Reliqua legi non poſſunt & facies admodum deformata eſt, vt vix Gordianum tertium noſcas. Numum eundem Biaeus & Occo habent, ſed ita inſcriptum: IMP. GORDIANVS PIVS FEL. AVG. ab auerſa MARTEM PROPVGNATOREM. Occo ad ſeptimum annum tribunitiae poteſtatis recenſet. Enimuero annos tantum ſex regnauit, Julio Capitolino, epitoma S. Aurelii Victoris, Euſebio, Excerptis Chronologicis barbari hominis a Scaligero euulgatis, Caſſiodoro teſtantibus. S. Aurelius Victor: *inſidiis periit ſexennio imperio.* Oportet hos numos cum Marte gradiuo ſignatos eſſe ante Miſitheum exſtinctum Arriano & Papo Coss. Nam vno anno antea C. Vettio Attico & C. Aſinio Praetextato Coss. Perſas bello proſperrimo aggreſſus fuerat. Geſſerat quidem ſub auſpicium imperii aduerſus Sabinianum bellum; ſed id tam nihili habitum eſt, vt ne Ianus quidem aperiretur.

In

Digitized by Google

Fig. 1.
AE
IMP PHILIPPVS AVG
PAX AETERNA
S C
Fig. 2.
AE.
Fig. 3.
AE.
IMP AVRELI
Fig. 4
AE.
IMP AVRELI ANVS AVG
CONCORDI
Fig. 5.
AE.
VOT XX II
Fig. 6.
AE.
Fig. 7.
Fig. 8.
Fig. 9.
DIVO CONSTANTIO PIO PRINCIPI
OPTIMO
Fig. 10.
NAPOLI

In TAB. VIII. Fig. 1. exhibetur ab una parte IMP. PHILIPPVS. AVG. ab altera PAX AETERNA. Hunc numum Heluingus in Lithographia Angerburgica edidit, ſed multa per errorem, ſecus ac inſpecto numo deprehendi. Chalcographus etiam male habuit eum. Illum errorem non magni momenti facile eruditiſſimo viro in alio ſtudio verſanti condonamus. Numus filii non patris eſt. Id ex vultu conſtat, cui mira gratia ineſt. Poſt reditum percuſus eſt, cuius reditus memoriam alius numus conſeruat a Monterſchio & Philippo a Turre explicatus. In eum diem conuenit id, quod Velleius Paterculus dicit in alia re: *laetitiam illius diei concurſumque ciuitatis & vota paene inſerentium caelo manus, ſpemque conceptae perpetuae ſecuritatis capientes.* Coniectura autem Heluingi non aeque negligenda eſt exiſtimantis, numum a Romanis ſub Decii praefectura in Pannoniam miſſis cum Scythis conterminis conquirendo commutandoque ad vſum rei familiaris neceſſaria, denique ad Sarmatas & Pruſſos veniſſe. TAB. VIII. Fig. 1.

In Figura 2. repraeſentatur GALLIENVS ab auerſa VBERITAS AVG. vt apud Occonem. Figura vbertatis crumena & cornu copiae. Neminem fugit Gallieni in profundendo ſtudium, vt veluti mirati, Romanum orbem ſufficere eius ſumptibus ferendis vbertatem numo ſignarent. Fig. 2.

Numus tertius & quartus Aureliani ſunt diuerſi & modulo & figuris. IMP. AVRELIANVS. AVG. legi poteſt. In auerſa CONCORDIA in vna, in altera ne tantum quidem. Figurae duae, Imperatoris & Romae quae globum & haſtam tenet. Aliquot numos concordiae inſcriptos legas apud Occonem, ſed ſiue AVG. ſiue MILITVM ſiue omnino nihil deſit, non poſſum dicere. Begerus quoque neſcit, quo referre debeat. An quod Aureliano imperatore orbis terrarum, quo vel Ariſtide teſte Romanum imperium cenſebatur, cum aeterna Vrbe in concordiam conueniret? Id Solis caput ſignificat: Aureliani alioqui ex obſeruatione religioneque matris, deus. In tertio numo anni voti ſunt Aureliano, quorum vix tertiam partem attigit. IMP. AVRELIANVS - - - - AVG. VOTA XXII. Fig. 3. 4. Fig. 5.

In Figura 6. repraeſentatur Seuerina Aureliani coniux PROVIDENTIA DEORVM IXXI. forte, vt in Aureliani numo TXXT Occo ha- Fig. 6.

habet. Si hic Seuerinae numus idem eſt cum eo, quem Occo exhibet inſcriptum IIXXIT, in eo certe fallitur, quod nudam figuram radiatam foeminam putat. Mihi ſignum Solis eſſe videtur.

TAB. VIII. Fig 7. 8. Fig. 9. 10.

Qui ſequuntur in Fig. 7. & 8. Claudium Gothicum vtrumque eſſe puto. In auerſa lege: CONSECRATIO. Ex Conſtantiana ſucceſſione tantum duos huc pono, cum mihi eadem magnitudine plures ſint. Conſtantius cum pontificali habitu a Juliano videtur cuſus. Igitur & ſatis diſerte DIVO non DN legere mihi videor. Aurelius Victor: gente Sarmatarum magno decore, confidens apud eos regem dedit. Alterum Valentem eſſe, viderint alii an Valentinianum malint alterutrum. In rudi aere difficilius eſt vultuum diuerſitatem dignoſcere. Auerſae πρόσοψὴ in omnium trium moneta exſtat apud Carolum de Fraxinis in hiſtoria Byzantina illuſtrata.

THEOPHILI SIGEFRIDI BAYERI
EPISTOLA
DE
THEOPHRASTI DELII PRAESIDIS MONUMENTO
AD
VIRUM CLARISSIMUM.

Digitized by Google

VIR CLARISSIME.

CUm inter chartas meas his diebus quaedam in Delium monumentum temere & aliud agenti animaduerſa reperirem, cepi conſilium ea ad te perſcribendi, vt, quantum tibi mea ſententia ab doctiſſimorum virorum opinionibus haud parum abhorrens, probetur, intelligerem. Sciebam autem, te, pro tua admirabili eruditione, de his rebus omnium veriſſime iudicaturum, ac pro ſtudio amoreque in me tuo, non defugiturum hanc de communibus litteris cognoſcendi moleſtiam.

Eſt autem in Sylloge antiquorum numiſmatum ante tredecim hos annos Londini edita, titulus ſtatuae ab Deliis Theophraſto Acharnenſi collocatae, quem ita vetus marmor exhibet, vt in TAB.
TAB. IX. XI. depinxi. Viderunt eum titulum Patricius Junius & Humphredus Pridauſius, ex quibus hic parum integre in Oxonienſibus monumentis deſcripſit; is autem A. clↄ Ↄc xxxiii notis in Clementis ad Corinthios epiſtolam priorem, tum primum ex Delo aduectum & inter marmora regia in hortis Jacobaeis abs ſe conſpectum inſeruit. Credo deinde in eam partem horti repoſitum fuiſſe, quae vicinior palatio Albae aulae erat, vbi videlicet Pridauſius ſcribit exſtitiſſe. Quomodo autem ad auctorem eius ſylloges peruenerit, haud aeque adfirmare poſſum, nec ſcirem prorſus, quis auctor ſit, niſi Jo. Burchardus Meckenius & poſtea | Maturinus Veyſſiere Lacroſus, quos ego honoris fideique cauſſa faciendae nomino, me docuiſſent, Carolum Fountainum eſſe. Coniectura ducor, vt exiſtimem, cum palatium Albae aulae A. clↄ Ↄc xcvi. incendio conflagraret, partem horti contiguam vaſtatam hocque marmor ſublatum fuiſſe | Integriori marmore Iunium vſum, quam Pridauſium aut Fountainum, conferentes vtrumque exemplar confitebuntur.

Exigua

pag. 54. *Marmor Deliacum.* TAB. IX.

Digitized by Google

Exigua tamen pars orae adfecta fuit. Nullum eſt dubium, quin legi in eum modum oporteat.

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΝ. ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΥ. ΑΧΑΡΝΕΑ
ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΝ. ΔΗΛΟΥ. ΓΕΝΟΜΕΝΟΝ. ΑΘΗΝΑΙΩΝ
ΚΑΙ. ΡΩΜΑΙΩΝ. ΚΑΙ. ΤΩΝ. ΑΛΛΩΝ. ΞΕΝΩΝ
ΟΙ. ΚΑΤΟΙΚΟΥΝΤΕΣ. ΚΑΙ. ΠΑΡΕΠΙΔΗΜΟΥΝΤΕΣ. ; ΕΝΔΗΛΩ
ΑΡΕΤΗΣ. ΕΝΕΚΕΝ. ΚΑΙ. ΚΑΛΟΚΑΓΑΘΙΑΣ. ΚΑΙ. ΤΗΣ. ΠΡΟΣ
ΘΕΟΥΣ. ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ. ΑΝΕΘΗΚΑΝ. ΑΠΟΛΛΩΝΙ

Poſt Caras & Jonas Athenienſes Delum tenuerunt. Si Julio Africano, quem Euſebius ſequitur, Athenaeo, Cedreno & Syncello credimus, iam ante Minoem Aſterii F. in ea inſula Eryſichthon Cecropis F. imperium exercuit templumque Apollinis condidit. Plus auctoritatis apud me Herodotus & Thucydides habent, a quibus proditum eſt, Minoem Lycaſti F. iſtius Minois nepotem Ionas coloniam in Delum primum duxiſſe, ac Polycratem Samium quoque ante Athenienſes eam inſulam cum ceteris Cycladibus perdomuiſſe. Quae circiter tempora Homerum & Heſiodum in Delo contendiſſe verſibus ex Euſtathio intelligo. Inde vtique Athenienſium Delus fuit & ab Piſiſtrato luſtrata eſt. Bello vtroque Perſico barbari religionem dei reuerentes cladem & omnem belli noxam abſtinuere. Idcirco poſtea ab omni Graecia in eam inſulam pecunia belli gerundi cauſſa, veluti in commune aerarium, collata fuit. Quam cum Athenienſes aliorum ſacrilegia metuentes, in Atticam tranſuexiſſent, bellum Peloponeſiacum coortum eſt. Athenis ab Lyſandro occupatis omne ſimul maris imperium euerſum fuit. Recuperatum per Cononem & Thraſybulum videbatur, cum Athenienſes Spartanis pulſis mare obtinerent vrbesque & inſulas ſuae ditionis in fidem reciperent. Demoſthenes de Haloneſo, ciues ſuos tum maxime de imperio maris gloriatos prodit: Delum vtique in poteſtate ſua conſtanter retinuerunt, tametſi Ptolemaei ceteras Cycladas haberent. At Mithridates Delum euertit, Athenienſibus pacato per Romanos oriente reſtituendam.

Quo igitur tempore ſtatua Theophraſti collocata fuerit, quaeramus. Vt mea opinio fert, nec poſt Mithridaticum bellum, nec ante Corinthum deletam. Id video argumentis eſt firmandum, quod magni nominis viri aliter ſenſere, qui plerasque inſcriptiones

Delia-

Digitized by Google

Deliacas poſt Adrianum Caeſarem collocatas fuiſſe ſcripſerunt. Enimuero poſt Hadrianum hanc inſcriptionem non eſſe factam, coniicias ex eo primum, quod Athenienſes ſe Romanis praetulerunt; quod, tam proiecti ad omne aſſentationum genus tantamque ambitionem *ἐν πρωτείοις* ponentes, iis quidem temporibus futuri minime videntur fuiſſe. Ariſtides in Panathenaica ſcribit ſub Antoninis *καὶ προσόδων ἕνεκα καὶ προεδρίας* Athenienſes antiquum ius tenuiſſe; ac verum iſthuc, ſi Graeci inter ſe compararentur: at idem Ariſtides in Romam, cum Athenas Spartamque conferret cum aeterna vrbe, veluti maieſtate eius perturbatus *ἀπεῖη*, inquit, *τὸ βλάσφημον τοῦ παραδείγματος*. Tantum inter eas ac Romam intereſſe iudicabat. Ita is Athenienſes nominat ante Romanos in quodam loco; ſed in oratione tantam accurationem nemo requirat, quantam in inſcriptionibus publicis, vt idem Ariſtides Africam ante Europam quoque nominauit, ſine controuerſia hanc illi dignitate praelaturus. Igitur tum auſi ſunt Athenienſes Romanis ſe praeferre, cum maior ſpecies libertatis ſupereſſet. Huc accedit, quod ante Hadrianum ea figura *τῶν σίγμα*, quae in marmore eſt, ſcribi fere deſiit. Annotatum eſt ab Montefalcone in Palaeographia Graeca, ſub Caeſaribus coeptam eam litteram ſic immutari, vt non Σ ſed C ſcriberetur, nec quinto ſeculo in codicibus, numis, marmoribus vllum veteris formae veſtigium ſuperfuiſſe. Harduinus paſſim in operibus, fere incunabula eius mutationis aperuit. In Antiochenſium quodam ſub Auguſto ſignato & in alio Neroniano iam praeluſum nouo mori memorat. Auguſti, vt ego opinor, aeuo, Cleomedes quoque in cyclicis lunam, cum figuram hanc *τοῦ σίγμα* nouam incuruis cornibus exprimit, *σιγμοειδέα τῷ σχήματι* vocauit. Sed haec nihili ſunt prae his, quae nunc dicam. Strabonem auctorem habeo, Mithridatis duces, poſtquam Delum occupauere, omnia in ea a fundamentis diſieciſſe. Ex Appiano Alexandrino & Athenaeo non minus tenemus proditum memoriae, quam crudeliter ab iis faeuitum in Delo fuerit. Sic, vt erat miſerandum in modum lacerata, Romanis armis recepta Delus, Athenienſibusque ad Strabonis vsque aetatem inops & ſqualida relicta fuit. Nam quod in itineribus Sponii inſcriptionem obſeruamus ab gymnaſii Delii praefecto Mithridati Eupatori aeque ac ab alio Euergetae eius patri poſitam, id nihilo crudelitatem regis minuit. Cicero pro lege Manilia de temporibus ante Mithridaticum bellum lo-

quens,

quens, tum inſulam Delum omnes vndique cum mercibus atque oneribus commeantes accepiſſe, refertamque diuitiis fuiſſe refert. Totidem verbis fere Pauſanias de Delo commemorauit, & frequentem mercaturis ante bellum fuiſſe & poſtea neglectam. Sic Plinius maior templo Apollinis & mercatu celebratam ſcribit, vt de ſuperiori tempore intelligas, quippe alioqui ſcripturus, celebrari, & celebrem eſſe. Accedit huc Tertullianus, qui in apologetico Septimii Seueri extremis annis ſcripto teſtatur, Delum cum multis millibus peſſum abiiſſe. In libro autem de Pallio *nullam iam Delon inter inſulas eſſe*, ſcribit, quem locum etiam Spanhemius non ignorauit. Is cum eodem modo de Co inſula dixiſſet, accedit Pauſanias, qui reſtitutam ab Antonino Pio memorat diligenter inſulas omnes percenſens, quae reſtauratae eſſent ſine Deli mentione. Seruius ad tertiam Aeneidem, Tuthrode neſcio quo auctore contendit, Delon neque ante incenſum ſpoliatumque Delphis templum, neque poſtea incommodo vexatam ſimili fuiſſe. Sed eum nihil moror, cum Tuthrodem ante Mithridatica fortaſſis tempora auctorem, aut magnopere ignarum veteris hiſtoriae perperam adhibuit. Nec poſt tantam Deli vaſtitatem facilis reſtauratio mercaturae fuit. Nam ipſi Athenienſes Sullae ſeueritate adflicti adeo fuerant, vt vix recipere vires poſſent. Nec inſulae quidem ſolum retinuiſſent, ni totum ruinis fuiſſet oppletum. Scio Scaligerum ad Euſebium & Manilium contendere, ab eo tempore ne Athenas quidem vmquam recepiſſe vires. Enimuero Syneſii teſtimonio haud opportune vſus eſt, qui multo tempore poſt Athenis fuit & id ipſum quod Scaliger cupit, ne adfirmat quidem. Econtrario Ariſtides in Panathenaica, Libanius de vita ſua & Gregorius Nazianzenus in funere Baſilii florentes & opibus & litteris Athenas prodidere. Sed haec ſerius in Delo, quam in metropoli reparabantur: &, ſi Hadriani munificentia Athenae ſubleuatae ſunt, tanto plus Septimii Seueri crudelitate (vt hoc Xiphilino & Spartiano credamus) adflictae fuerunt. Praeſertim cum conſtet in Naxum & Co poſt bellum Mithridaticum, omnem mercaturam emigraſſe, a quo tempore Coa veſtis & purpura celebrata. Ariſtides ex Naxo & Cydno Athenas ſuo tempore merces fuiſſe deuectas teſtatur oratione in Romam, non taciturus Delum, quam in Panathenaica leuiter ſatis, vt diis ſacram, vt ad Athenienſes pertinentem, memorat, ſi qua illis temporibus mercatura Deliaca fuiſſet. Eius autem aequalis Pau-

ſanias ne quidem homines in Delo exſtare ſcribit, praeter Athenienſes, *ἐς τοῦ ἱεροῦ τὴν φρουρὰν δηλίων γε εἵνεκα qui templum cuſtodiant & ludos Delios obeant.* Sic enim interpretor, quae ab aliis perperam cohaerentia reddebantur. Isque adeo qui Hadriani in Graecos beneficentiae non immemor erat, nihil vſquam de eius in Delum ſtudio praedicat. Confirmat id quoque meam ſententiam, quod, qui in vrbium monetis erudite ſunt verſati, numum Delium ſub Caeſaribus percuſum non meminerunt ſe videre. Inopem vero terram, quae id genus monumenti non vulgaret! Me non fugit, quod Spanhemius ad Callimachi hymnum in Delum & Holſtenius ad Stephanum Byzantium, ex Pyrrhi Ligorii ſchedis adferunt, numos ab Deliis inſcriptos Antonini Pii, M Aurelii Philoſophi, L. Veri, Commodi nominibus, ſed ne quid de Pignorii fide dubitem, certum mihi eſt, eos numos ad Delium Boeotiae oppidum referre. Scylax Caryandenſis, Strabo, Pauſanias & Stephanus vrbem inter Tenagraeos ſitam monſtrant. Plutarchus autem teſtatur in Pelopida, Boeotos Delo controuerſiam feciſſe, quod apud ſe natum Apollinem dicerent. Nimirum & ibi nomen Deli & templum Apollinis, ab eo tempore cum Athenienſes ex Delo ciues veteres exterminaſſent, exſtitere. In ea ſententia confirmor, quod numi ΔΗΛΙΑΤΩΝ inſcribuntur. Id nominis Delii numquam habuerunt, tam celebrati omnibus hiſtoriis. At enim ex Delio Boeotiae ciues Δηλιεῖς a Stephano adpellantur? Malim equidem credere, fugiſſe id gentile Stephanum, aut ab Hermolao Byzantio fuiſſe praetermiſſum, quam Delios in numis ſuis maluiſſe nomine abuti nouo, cum tam noti inter omnes eſſent illo veteri Deliorum. Numi ΔΗΛΙΩΝ inſcripti nomine complures exſtant, ab Harduino etiam obſeruati, ſed ante Mithridaticam cladem percuſi.

Obiiciunt ſe mihi magna nomina, quorum auctoritate commoueor, cum Hadriani imperio reſtitutam Delum & referendas ad ea tempora Deliacas inſcriptiones contendunt. Joſephum dico Scaligerum, Jacobum Sponium, Ezechielem Spanhemium & Henricum Doduellum. Iſtos anteſignanos hi duo ſine controuerſia ſunt ſecuti. Sponius cum inſcriptionem Deliacam non integram & corruptiorem ſua culpa (vt plerumque in aliis ei accidit) euulgaret, in qua legebat ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ de vrbe, Athenis Nouis Adrianis, dicta, in inſula Delo, Scaligerum ſecutus cogitauit, Harduino intempeſtiue reprehenſo, qui vt ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΤΩΝ ΕΝ

ΠΤΟ

ΠΤΟΛΕΜΑΙΔΙ fuerat interpretatus, Antiochenſium Ptolemaide commorantium, eodem modo in quibusdam Gruterianis inſcriptionibus ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΔΗΛΩ explicabat. Sponium ignarum Graecae linguae nihil moror. Spanhemius & Doduellus me mouent. Hic in eruditiſſimo opere de cyclis, cum *ἀρχόντων* indicem conſignaret, Phaedriam illum ipſum ex Sponii inſcriptione Archontem incertae aetatis, poſt Hadrianum tamen fuiſſe opinatur. Spanhemius in Callimachi Delum, eis, quae Sponius dixerat, aſſenſum praebet. Enimuero ex noſtra inſcriptione quam clariſſime inferius aperiam, reprehendendum Harduinum non fuiſſe. Ex Sponii autem inſcriptione idem adeo liquet, vt nihil ſupra. In ea enim Patron dicitur perſuaſiſſe collegio Tyriorum mercatorum, vt ad Senatum populumque Athenienſem mitterent legationem, qua inſtruentibus Herculis templum quandam gratiam impetrent. Eſt hoc loco inſcriptio perquam mutilata, praeterea, vbi integra eſt, a Sponio non intellecta, ſed reſtitui nullo negotio poteſt, &, ſi nihil in ea emendem, tamen ſatis apparere cenſeo, Athenas Atticas, non Delias, neſcio quas, nominari. Neque Phaedrias is Deliorum archon fuit. Aeque non ac in alia inſcriptione inter Oxonienſia monumenta Zenon, tametſi Doduello hoc quoque aliter videtur. Archontem, a quo annorum cognomina ducerentur, Athenienſes in prouincias numquam miſerunt. Eſt ergo Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ in Sponii inſcriptione populus Athenienſis ex Attica, cuius beneuolentia Tyrii vtebantur, ad quem legatos mittebant, qui *ψηφίσματα* Deliorum probare debebat, ſi publice proſcripta exſtare vellent. Pugnat tamen Sponius & Stephanum adfert auctorem ſententiae ſuae. Enimuero is locus omnino mendoſiſſimus exiſtit, cum conſtet Athenas Atticas, Hadrianas eſſe dictas, ob munificentiam Caeſaris, qua magnam vrbis partem reſtituit nouas Athenas vocatam. Olympium quoque intra Athenas fuit, quod Spartianus teſtatur Hadriano fuiſſe conſecratum, cum, vt ex Strabone & Liuio tenemus, a Perſeo imperfectum fuerat relictum. Salmaſius adeo caeſpitat, vt integritati huius loci nec fidat, nec medeatur. Fidem ſaltem illis inſcriptionibus aſſerere inſtituit, quas ſupra iam exploſi. Quid ſi ſic aut in eum modum Stephanus ſcripſit? *Ὀλυμπιεῖον τόπος ἐν Δήλῳ, ὃν ἔκτισαν Ἀθηναῖοι χρήμασιν Ἀδριανοῦ (οὗ τῇ εἰς ἑαυτοὺς εὐνοίᾳ χρώμενοι μηρίδα τῆς πόλεως) Νέας Ἀθήνας Ἀδριανὰς ἐκάλεσαν.* Sunt eiuſmodi multa in Stephano omiſſa.

Concedam igitur ολυμπιεῖον ſiue palatium ſiue porticum templi in Delo, aedificatum fuiſſe Hadriani opibus, ſicuti Philippi Macedonis & Mithridatis Euergetae munificentia in quibusdam ruderibus eius inſulae a maioribus noſtris fuit perſpecta: quod & nomen ipſum indicat, vt Ἀσκληπιεῖον, Ἡρακλεῖον, Ἀνακεῖον, Ἀπολλώνιον attamen vt vrbem fuiſſe credam, vt eam incrementa cepiſſe, vt Athenas nominatam fuiſſe mihi perſuadeam, nulla idonea auctoritate inducor. Nec potuit tam parua inſula, vt eam hodie Turnefortius & ante eum Sponius repererunt, duas vrbes capere, Athenienſium alteram, alteram Deliorum. Verum ne ſic quidem Stephanum ſcripſiſſe credo, ac ἐν Δήλῳ potius irrepſiſſe & expungendum eſſe. Achaiam ab Adriano reſtitutam Pauſanias & complures numi memorant, quorum vnum eximium Erizo exhibet: de Delo nihil tale vspiam inuenio, quod in Adriano, illa parietaria herba, mirum ſit.

Manet ergo, ante Mithridaticum bellum pleraſque omnes Deliorum inſcriptiones apud Gruterum, Reyneſium, Montefalconem, Turnefortium, Sponium & hanc praeſertim, quam interpretor, collocatas fuiſſe. Jam hoc quoque conſtat, quod Strabo prodidit, euerſa Corintho mercatum omnem Delum ſe recepiſſe, *mercatum ibi*, vt Plinii verbis vtar, *toto orbe celebrante*. Euerſa Corinthus A. V. C. IↃC VIII. Olympiade CLVIII. anno tertio. At Mithridates Delum occupauit Cornelio Sulla & Q. Pompeio Rufo Coss. vt ex Appiano teneo, hoc eſt, A. V. C. IↃC LXVI. ſecundum Idatianos & Anonymos faſtos Olympiade CLXXIII. ineunte. Intra hos octo & quinquaginta annos oportet hanc inſcriptionem, quam illuſtramus, factam fuiſſe. Fateor longum tempus, in quo difficile ſit, certum annum inuenire. Sed mirum id non ſit, cum ab Athenienſibus tanto tempore, nedum ab Deliis, nihil memorabile fuit geſtum, vnde aliqua temporis nota duci poſſit. Saltem arbitror, nec illico poſt Corinthum deletam, nec paucis ante Mithridaticum bellum annis, marmor hoc inſcriptum fuiſſe. In tanta ſcriptorum inopia, coniecturam quamcunque non adſpernabere. Inuenio apud Appianum, Mithridatem viginti millia hominum, pleroſque Italos, in Delo obtruncaſſe. Idcirco demamus ſaltem viginti annos, quibus tanta frequentia in eam inſulam conuenire potuit, vt maior pars hominum in ea Romani eſſent. Romanos non inuenio ante Corinthum deletam in Delo verſatos, nec enim iſthaec ibi mercatura, quae poſtea fuit, nec omnino Romani longin-

quas

Digitized by Google

quas merces magni aeſtimabant, vt Velleio Paterculo dignum memoria ſit viſum Mummii ruditatem in aeſtimandis ſignis Corinthiis prodi. Antiquiſſima memoria Romanorum qui in Delo eſſent, eſt in Oxonienſibus marmoribus cum L. & C. Pedii Romani Marcum cognatum Ptolemaei Euergetae Apollini & Dianae conſecrant. Quod facit, vt Deliacam eſſe inſcriptionem coniiciam. Euergetes hic Phyſcon eſt, cuius in alio Deliorum monumento quoque mentio exſtat. Et quia ſimul Cleopatram cum Ptolemaeo nominatam inuenio, oſtendere poſſum, poſt Corinthum deletam factum titulum eſſe. Euergetes enim Cleopatram in matrimonium duxit, Juſtino teſte, Philometore mortuo & Aegypto, ex qua eiectus fuerat, eidem reſtituta, anno poſt Corinthum deletam non integro. At Cleopatram poſt trium liberorum puerperium interemit. Juſtinus filiam memorat, Porphyrius in Euſebianis Graecis duos filios. Annum quo interemerit, nusquam reperio notatum, niſi Porphyrii iſthuc eo pertineat: ἐπεὶ κατὰ τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἀρχῆς. τὰς φίλας τῶν γονέων ἀπέσφαξε. Iam poſtremus ei labor erat, ducta in matrimonium filia, Cleopatrae inſidiari. Puella nouem aut decem annorum in Aegypto matura viro eſſe poterat. Demamus adhuc octo annos, ~~ante bellum Mithridaticum,~~ ſi ita lubet. De triginta reliquis aliquid carpere multo eſt difficilius, opusque hic Alphonſo Vignolio ſit, cuius accurato ſagacique calculo reperiri aliquid melius hodie, ant omnino non poſſit. Admonebo eam pro noſtra coniunctione, vt eam rem cogitandam ſibi ſumat.

Athenienſium Delum eſſe factam pace in Achaia poſt exciſam Corinthum conciliata, Polybio in excerptis de legationibus credimus. Itaque cum Strabo ſcribit, Athenienſes Delo potitos ὅτε συνεστήκει ἡ Κόρινθος *Corintho reſtituta*, peſſime eo loco habitus eſt. Pati hanc interpretis oſcitantiam Caſaubonus potuit: cum inſtaurata Corinthus C. Caeſare V. & M. Antonio Coss. vt Dio & Strabo ipſe ſciebant, & tot numi celebrant, Mithridaticum autem bellum, quod poſtea fuiſſe Strabo dicit annis quinque & quadraginta ante eos conſules fuit. Nihil autem rectius eſt, quam ſi interpreter, poſtquam *Corinthus auctor defectionis Achaicique tumultus* exſtitit. Vti videlicet Velleius Paterculus dixit: *vniuerſa inſtincta in bellum Achaia, maxime Corinthiis in arma inſtigantibus*. Itaque non modo aduerſantem noſtris opinionibus Strabonem non habemus, ſed etiam conſentientem.

Digitized by Google

Is quoque ab eo tempore ἐπιμελητὰς ab Athenienſibus in Delum miſſos prodit, qui ſacra & mercaturam procurarent. Dicebantur autem ἐπιμεληταὶ, qui alicuius rei curam gererent, vt apud Theocritum, qui ἐπιστάται τῶν θεριστῶν καὶ ἐργοδόται eſſent. Ariſtophanes in Pluto ſic ludit, vt ſycophantam omnium rerum, quae publice priuatimque fierent, ἐπιμελητὴν vocaret. Enimuero vt procuratoris vocabulum apud Romanos, ita & iſthuc praeſcriptionem quandam officiorum patiebatur. Erant Athenis ἐπιμεληταὶ τοῦ ἐμπορίου diuerſi ab ἐπιμεληταῖς τῶν μυστηρίων, de quorum officiis Etymologicum magnum & Harpocrationem legentes, plura a nobis dici non requirent. In prouincias Athenienſes tali cognomine mittebant, qui eas gubernarent. Ex quibus alii alias res, pro diuerſitate prouinciarum, commendatas ſibi habebant. In Delo, vt dixi ex Strabone & vt ex hoc titulo liquet, mercaturae ludorum curam gerebant. Vt Theophraſto habitus honor eſt, quod erga deos pietatem, erga mercatores aequitatem praeſtitiſſet. Pietatis in deos erat, ſacra caſte accurateque procurare & laeſa vlciſci. Vt, cum Philippus Amyntas, ſacrilegium Delphicum perſecutus, ſacrae aedi auxilio fuerat, διὰ τὴν εἰς θεοὺς εὐσέβειαν apud Diodorum Siculum celebratur. Vbi in mentem venit, quod Demoſthenes oratione aduerſus Philippi epiſtolam ſcribit, Athenienſes multo plures ἀφορμὰς πρὸς τὴν τῶν θεῶν εὔνοιαν habere, quam Macedonas, inde etiam feliciores eſſe. Quocum in Panathenaicis Iſocrates & Ariſtides hactenus congruunt, quod Athenienſes religionum obſeruantiſſimos praedicant. Cum autem deos legimus in Deliaca inſcriptione, Apollinem & Dianam cultos recordamur. Cellarius memoria credo lapſus in panegyricum Latini Pacati commentans, Caſtores quoque in Delo conſtituit. Pacatus, *geminis*, inquit, *Delos reptata numinibus*. Non vtique Caſtoribus, ſed Apolline & Diana. Inuenio autem Venerem quoque, Lucinam, Latonam, Herculem cultos in ea inſula, quos vniuerſos Ariſtophanes ἐν Θεσμοφοριαζούσαις vocauit θεοὺς καὶ θεὰς Δηλίους. Etiam Aegyptia numina ibi culta fuiſſe, in quadam Oxonienſium marmorum inſcriptione reperias. Sed Memphitica ſacra poſt Antonii in Aegypto imperium, adytis primum ſuis egreſſa orbem terrarum peruaſerunt. Vbi ΑΡΕΤΗΣ ΕΝΕΚΕΝ exſtat, Pridauſius perperam legit ΕΥΝΟΙΑΣ. Omne genus meriti ἀρετὴ in titulis comprehendit, qua voce idcirco nihil eſt frequentius. Καλοκαγαθίας autem voce prae ceteris

Athe-

Athenienſes delectatos Helladius Beſantinous ſcribit, habetque aliquid cum *ἀρετῆς* ſignificatione commune. Sic & Maximus Tyrius vtrumque coniunxit: *ἀρετῆς καὶ καλοκαγαθίας ὁ ἔλεγχος εἷς, ἡ πρὸς ταῦτα αἰδώς.*

Venio ad eam partem inſcriptionis, in qua dicendum mihi eſt de iis, qui ſtatuam Theophraſto collocarunt. Eadem opera oſtendam Athenienſes vrbem nullam ab Delo diuerſam in inſula habuiſſe. Eſt titulus inter Oxonienſes: ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΚΑΙ ΔΗΛΙΩΝ ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΥΝΤΕΣΕΝ ΔΗΛΩ ΚΑΙ ΟΙ ΕΜΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΝΑΥΚΛΗΡΟΙ. In eo *κατοικεῖν* habitare & incolere ſignificat, ſine vlla ciuium peregrinorumque diuerſitate. Cum autem *κατοικεῖν* de peregrinis tantum vſurpatur, & *παρεπιδημεῖν* oppoſitum ei eſt, nequaquam, vt Patricius Iunius praecepit, idem vtrumque ſignificat. Etiam diſertius ex inſcriptione noſtra intelligo, Delios ciues ab Athenienſibus Romanisque incolis diuerſos fuiſſe. Belli Peloponeſiaci decimo anno teſtis eſt Thucydides & Pauſanias, ex inſula eieciſſe Delios, quorum perfidiam metuebant. Anno tamen vix vertente admiſſos rurſum eosdem Thucydides ſcribit, quod, poſt multas clades conſultus Delphis ~~deus reſtituendos cenſuerat.~~ Deinde cum ex Polybio docere poſſum, ciues veteres ex Delo aufugiſſe, Delo Athenienſibus ab Romanis tradita, tum vero ex eodem colligas, pactos cum Athenienſibus pacem, ex Achaia rediiſſe. In inſcriptionibus Oxonienſibus aliisque reperio *δῆμον Δηλίων*, ex quibus vnam paullo emendatiorem ex mea coniectura do. ΔΗΜΟΥ ΔΗΛΙΩΝ ΚΑΙ ΕΙΝΑΙ ΑΥΤΩ ΓΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΙΑΣ ΕΓΚΤΗΣΙΝ ΚΑΙ ΑΥΤΩ ΚΑΙ ΕΚΓΟΝΟΙΣ ΥΠΑΡΧΕΙΝ ΔΕ ΑΥΤΩ ΚΑΙ ΤΑΛΛΑ ΠΑΝΤΑ ΟΣΑ ΔΕΔΟΤΑΙ ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΑΛΛΟΙΣ ΠΡΟΞΕΝΟΙΣ ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΑΙΣ ΤΟΥ ΤΕ ΙΕΡΟΥ ΚΑΙ ΔΗΛΙΩΝ *κ. τ. λ.* Praeter Delios alii *ξένοι* in inſula verſabantur, quorum cura habenda erat, tum religionis, tum commodorum cauſſa. Deos enim omni aduerſus hoſpites iniquo facto aut triſtiori fronte ad perniciem & interitum eius qui laeſiſſet, commoueri crediderunt. Nam etiam terras humana forma obire hominumque officia explorare, Homerus, vt rem teſtatam, prodidit. Plenae ſunt fabulae hoſpitibus diis, vt, quod Iouem Neptunum, & Mercurium ab Hyriaeo acceptos eſſe ex Euphorione Scholiaſta Homeri narrauit, cuius paene ſingula verba hodie *ἐν ἀπίστοις* Palaephati reperias. Quamobrem mirum non eſt, quod Lycaones apoſtolos pro diis accepere. Quod autem minus conſtantes

tes

Digitized by Google

tes iisdem fuere, id ex gentis genio accidit. Homerus id iam in Pandaro Lycaone, vt ἄπιςον καὶ ἐπίορκον, quod Scholiaſta eius ex Ariſtotele quoque annotat, efformauit. Quatuor ξένων genera Euſtathius ſe comperta ſcribit habere, προξένων, ἀςοξένων, δορυξένων καὶ ἰδαξένων. Nullum tamen ex eo numero ad noſtrae inſcriptionis ſenſum applicari poteſt. Hoſpitalia illa nomina ſunt, cum hoc peregrinitatem ſignificet. Nam, ne quis putet, ἀςοξένες huc pertinere, Pauſanias ἐν λεξικῷ ῥητορικῷ eos explicat, ex vna vrbe oriundos, alibi ciues eſſe, vt Corinthi Glaucus Hippolochi F. Bellerophontis N. Alii apud Euſtathium ei adſentiuntur, inter quos etiam Aelius Dionyſius eſt. Nihil hoc eius peregrinitatis habet, vt, cum Diodorus Siculus ſcribit, Megalopolitas aduerſus Polyperchontem cepiſſe arma τῶν πολίτων καὶ ξένων καὶ δέλων ἀριθμὸν ποιησαμένες, aut vt Gregorius Nazianzenus ad plebem Anaſtaſiae: Κωνςαντινέπολίς τε καὶ ξένων ὅσον ἐνδημον. Sed quo haec perſequor, quae omnes norunt? Hi igitur aut κατοικῦντες aut παρεπιδημῦντες erant. Iſti in vrbe aliqua degebant, aliunde profecti, alibi ciues, de quibus Caius ICtus: *incolas & his magiſtratibus parere, apud quos ciues ſint: nec tantum municipali iurisdictioni in vtroque municipio ſubiectos eſſe, verum etiam omnibus publicis muneribus fungi debere.* Παρεπιδημῦντες alibi ſimiliter ciues erant, quam vbi verſarentur, at nusquam alibi ſedem & domicilium habebant, redituri domum, ſi liberet. Sic apud Diodorum Philippus edidiſſe ſpectaculum Olyntho capta dicitur, inque iis ludis πολλὰς τῶν ἐπιδημέντων ξένων conuiuio adhibuiſſe. Plautus in aulularia complectitur haec genera: *optati ciues, populares, incolae, accolae, aduenae omnes date viam, qua fugere liceat.* Ex quibus illuſtrantur, quae Paulus ſcripſit de caeleſti πολιτεία & de peregrinitate hac noſtra, cui etiam profani homines & philoſophi vitam aſſimilarunt. Chriſtiani veteres ſe ξένες appellabant, eſtque virtus a Macario ceterisque aſcetis ξενίτεια nominata, mentis in hac peregrinitate ad caeleſtem patriam λογισμός.

Sunt ergo, vt eo redeam, Athenienſes ξένοι in Delo, qui aut mercaturae cauſſa, in eam inſulam profecti eſſent, aut domicilia quoque inter Delios ciues haberent. Apud Athenaeum ex reditibus Deliacis diues Athenienſis celebratur. Praeter eos erant Romani, vt illud Apuleii de Lariſſa hic poſſis vſurpare: *negotioſo aduenae Romanam fuiſſe frequentiam.* Ariſtides in Romam, ex omnibus terris & maribus Romam aduehi ſcribit, ὅσα χῶραι ἑκαςαι φέρεσι καὶ ποταμοὶ

μοὶ καὶ λίμναι καὶ τέχναι Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων. Romanos negotiatores & Orobius memorauit in tropaeo victis Athenienſibus Mithridatis factioni in Delo opitulantibus: τὲς δὲ θανόντας ἔχει ξείνες τάφος οἱ περὶ Δῆλον μαρνάμενοι τὴν ἱερὰν ὅτε νῆσον Ἀθηναῖοι κεράϊζον. Sed qui reliqui ξένοι erant? Loca, quae diis conſecrata aut ludos, aut ſpectacula, aut oracula, templa & alia ſacra praebebant, hoſpitalia vocabantur. In primis a Pindaro hoc didici, qui εὐξενίαν talium locorum paſſim concelebrat. In Piſa πολυξενώτατον βωμὸν collocat, de quo neminem taedeat Scholiaſtam eius legere. Itaque rationem frequentiae in Delo teneo. Vt Pindarus Aeginam ſuam ſaepe, ita Papinius Statius *hoſpitam Delum gentibus*, ita Pindarus rurſum Apollinem Cyrenis cultum Δάλιον ξένον vocauit: quod & deum ibi commorari & eius cauſſa gentes confluere crederent. Non enim ſolum ex Cycladibus in Delum inſtituebantur ſacrae legationes, ſed a Meſſeniis, ab Hyperboraeis, Cyrenaeis, tota Graecia, vnde & paeanes ab Callimacho Alexandrinis, a Pindaro Ceis ſcriptos accepimus. Bacchilides quoque paeanes apud Scholiaſtam Callimachi & neſcio quis veterum in Ariſtotelis Rhetoricis memoratus, ſcripſerunt. Athenienſium maxime intererat, vt quam frequentiſſima Delus eſſet, itaque exemplo ſuperſtitionis ſuae praeibant, miſſis eodem δηλιασταῖς. Sed minima haec frequentia fuiſſe videtur, prae ea, quam mercatores fecerunt. Thucydidi credo maiorem religionem Deli fuiſſe, cum Ionii eam tenerent, quam cum pulſi, veluti in vicem, Epheſi cultum Dianae inſtituerunt. Bello quoque Peloponeſiaco eiecti inſula Delii, ſecum, Plutarcho referente in libro de oraculorum defectu, religionem rapuere; quorum fraude, opinor, Delphicum oraculum Graecis iuſſit natale Apollinis ſolum quaerere, quod apud Tegyraeos videlicet inueniebatur, ad quos Delii profugerant. Sic enim ſolitudinem religionis & hominum Delo, non minima Athenienſium iactura, allaturos ſperabant. Semus Delius apud Stephanum Byzantium in Lycia, Zoſtere Atticae, in Tegyra Boeotiae, in Delo, diſcrepantibus ſententiis, natalem Apollinis poni prodidit. Quod ex illo paeane quoque conſtaret, ſi integer ad nos perueniſſet, Δαλογενὲς εἴτε Λυκίαν, plura non habet Ariſtoteles. Fanum vtique Epheſium *maximum pulcerrimumque orbis terrarum*, vt Lucius Ampelius habet, religiones omnes ab Delo Delphisque ad ſe auertebat, de qua re celebris eſt apud Tacitum inter Delios Epheſiosque controuerſia.

Maior igitur peregrinorum pars, mercatores fuerunt. Proditum

ditum eſt, inſulam ſterilem iacuiſſe & indigam rerum omnium, quae non aliunde aduehererentur. Idcirco & ſacra reperta ſunt, vt inopia ſuperſtitione expleretur. Religio mercatus attraxit. Spanhemius quidem obnititur, Euripidis in Iphigenia Taurica inductus auctoritate: ſed nihil probari ab eo amplius video, quam, quod non omni gramine caruerit, nec rupes ſaxumque tota fuerit. Orphicus hymnus in Latonam κραναὴν vocat Delum, quod & Pindarus habet, hoc eſt, ſi Scholiaſtae eius auſcultamus, τραχεῖαν καὶ πετρώδη. Callimachus ἄτροπον dixit, hoc eſt ἀγεώργητον καὶ μὴ τρεπομένην καὶ μεταβαλλομένην ἐν τῷ ἀροῦσθαι. τραχεῖα γάρ. Quae Scholiaſtae interpretatio, refragante, quantum volet, Spanhemio, mihi magnopere placet. Nam nec Spanhemius, nec Anna Tanaquilli loci eius verum ſenſum mihi cognouiſſe videntur, cum Callimachus ait:

κείνη δ' ἀνεμόεσσα καὶ ἄτροπος, οἷα θ' ἁλιπλὴξ
αἰθυίης καὶ μᾶλλον ἐπίδρομος ἠέπερ ἵπποις.

Recte quidem & mergum & equum interpretantur, ſed οἷα θ' ἁλιπλὴξ, aliquid amplius requirit, aut ego omni penitus ſenſu careo. Αἰθείας ego piſcatores, ἵππους aratores explico. Leonidas Tarentinus in quodam epigrammate piſcatores mergos vocat & Lycophron eodem nomine Mineruam, quod nominis eam Tzetzes cenſet a nauibus habuiſſe, quas prima aedificare inſtituit. Sic igitur interpretor:

Delus oportuna ventis, nec arari poteſt, vtpote quae mari ſepta
Piſcatores, quam aratores admittere malit.

Cinthus mons totam fere inſulam occupat, vrbe in planitie exigua ad portum poſita. Altus is & aſper, vt ad cultum nihilo aptior fuerit, quam lapis. Nec ſi hodie ſolo fere aequatus eſt, idcirco lapicidinis caret. Antiquitus quoque ſic incultam eam inſulam fuiſſe, ex hymno Homeri (ſi Thucydidi credas) aut Cynaethi Chii vnius Homeridarum (vt ex Euſtathio in Homerum & Scholiaſta Pindari in Nemeis tenere mihi videor) perſpicuum eſt. Inducit enim Delum querentem, quod aſpera eſſet, cui reſpondet Latona, nec paſcuis nec agricultura celebratam, ἐπεὶ οὔτοι πῖαρ ὑπ' οὖδας, at religione & ſacrificiis Apollinis locupletem fore. Scilicet haud obſcure indicat, veteres, ſi quas regiones ſqualidas & incultas ab natura accepiſſent, ſacrorum inſtitutione locupletaſſe. Haud enim parua gens περιηγητῶν ducendis circa omnes vicos & loca vrbium peregrinis victum quaerebat. In quos Lucianus in Philopſeude iocatur, ſi nullae eſſent fabulae in Graecia, antiquarios illos fame eſſe perituros,

turos, *μηδὲ ἀμισθὶ τῶν ξένων τ᾽ἀληθὲς ἀκέειν θελησάντων.* Quanta deinde multitudo elocandis aedibus, vendendo emendoque oportunitatem in tanta frequentia naneiſcebatur. *Δηλιακὸν ἔμπορον Ἀρχέλαον* Plutarchus in Sulla memorat. Iuuabat mercaturam portus oportunitas & quod Strabo adiicit *ἀτέλεια τῶ ἱερῶ.* Non quod ſine vectigali omni Delus eſſet, ſed quod Romanis nullum penderet, ab peregrinis autem ipſa acciperet. Id excerptis Polybii de legationibus acceptum refero, in quibus Rhodii queruntur, quod portuum vectigal libertatemque de portorio ſtatuendi amiſiſſent, cum Delios Romanus Senatus *ἀτελεῖς* eſſe iuſſiſſet. Coniectando id conſequimur, quod dictum paullo ante eſt. Vt Nicephorus Gregoras ſcholiis in Syneſium prodit, *μετοίκιον κατοικίας ἕνεκα* peregrini duodecim drachmas quotquotannis dabant Athenis. Hos reditus in Delo etiam fuiſſe, veroſimile eſt. Illam immunitatem, vt ante Athenienſes, Demoſthene aduerſus Leptinem auctore, impertiebantur Delii, quibus bene cuperent. In inſcriptione Oxonienſium marmorum memorata, ſi paullum reſtituatur: ΕΙΝΑΙ ΔΕ ΚΑΙ ΑΥΤΟΝ ΠΡΟ ΞΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΗΝ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΤΩΝ ΔΗΛΙΩΝ ΚΑΙ ΑΥΤΟΝ ΚΑΙ ΕΚΓΟΝΟΥΣ ΕΙΝΑΙ ΔΕ ΑΥΤΟΙΣ ΑΤΕΛΕΙΑΝ ΕΝ ΔΗΛΩ ΚΑΙ (*πολιτεί*) ΑΝ. Hactenus reſtitui male habitum marmor.

Jam dicendum eſt, qui mercaturae cauſſa Delum adierint. Primum latrones ex Cilicia & Syria mercatum mancipiorum in Delo inſtituerant, vt etiam in prouerbium abiret. Sed eos hoc lapide haud memorari intelligo. Praeſtabant iſtis videlicet mercatores Tyrii, qui in inſcriptione Sponii collegium quoddam & ſua inſtituta habuiſſe memorantur. De his quoque Criton Comicus apud Athenaeum:

Φοίνικα μεγάλε κύριον βαλαντίε
Ναύκληρον ἐν τῷ λιμένι ποιήσας ἄπλεν
Καὶ Φορμιῶται ναῦς ἀναγκάσας δύο
Εἰς Δῆλον ἐλθεῖν ἠθέλησεν ἐκ Πειραιῶς

Is tria bona inſulam habere dixit: *ἔυοψον ἀγορὰν, παντοδαπὸν οἰκῶντ᾽ ὄχλον, ἀυτὲς τε παρασίτες τῶ θεῶ τὲς Δηλίες.* Non autem tantum Tyrii, verum Sidonii quoque huc proficiſcebantur & omnino Phoenices omnes, quos *ἐμπορικωτάτες* Euſtathius vocat, memoriae prodens, non tantum artis fabrilis, ſed texendi etiam *πέπλες Σιδονίες* ſcientes Sidonios fuiſſe. Erant & tingendi *τὰ μήλωθρα* arte in primis artifices Phoenices. Quis neſcit? Ab Euſtathio alibi *πορφύρεοι, ἰσάφεις, ὑακίνθινοι, φλέγινοι, θαλασσοειδεῖς* colores memorantur.

Omnes ex muricibus, vt Vilelmus Cole Briſtolienſis ſagaci indagine ante annos admodum quadraginta rurſum inuenit. Eius autem artis nec alii ignari erant, praeſertim Cyprii ab Athenaeo & Euſtathio in texendis πεποικιλμένοις laudati. Cythera etiam πορφυροῦσα, teſte Euſtathio ad Homerum & Dionyſium Periegetem, fuit vocata, διὰ τὸ κάλλος τῶν ἐν αὐτῇ πορφυρῶν. In actis apoſtolorum Lydia πορφυρόπωλις πόλεως Θεατείρων cognomine exſtat: ciuis Theatyra, genere, vt puto, Lydia, vnde ei nomen fuerit. Eſt in eam rem Euſtathii locus, quod Caria Lyciaque oriundae praeſtent arte tingendi eboris φοινικῷ χρώματι. Claudianus de raptu Proſerpinae: *non ſic ardet eburnum, Lydia Sidonio quod foemina tinxerit oſtro.* Achilles Tatius in eroticis: καὶ ἐμιμεῖτο πορφύραν οἵαν εἰς τὸν ἐλέφαντα Λυδία βάπτει γυνή. Heliodorus in Aethiopicis δάπεδας καὶ ϛρωμνὰς πεποικιλμένας Σιδονίας τε καὶ Λυδίας ἔργα χειρός.

Quanta fides Graecorum ψηφισμάτων fuerit, ex Ciceronis oratione pro Flacco conſtat. Attamen Deliis credamus, ſi decedenti inſula Theophraſto is honos fuit habitus. Hoc autem ΓΕΝΟΜΕΝΩ ſignificat. Poteſt tamen & *facto primum*, ſignificare. Parum refert, quanta fides ſit. Cenotaphium vtique hoc marmor non fuiſſe, ſed ſtatuam, ex ſuperiori parte cernas. Cenotaphium aeque non licuit in Delo collocari, ac mortuum condi. Statuae autem quo maiorem ornatum ſacris locis adferebant, quanto maiori artificio factae, quanto grandiori pretio emtae, tanto gratiora diis habebantur. Omnia enim in his ſacris compoſita erant ad celebritatem admirationemque conciliandam, qua multos allici ſciebant. Id artes aluit maxime, idque eſt adeo, quod in titulo legimus ΑΝΕΘΗΚΑΝ ΑΠΟΛΛΩΝΙ. Vale. Regiomonte

cIɔ Iɔ CCXXI. IV. Cal. Junii.

NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BI
L